

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

เอกสารประกอบการประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็น เรื่อง

“การพัฒนากฎหมายและมาตรการในการช่วยเหลือผู้ได้รับความเสียหาย
จากการละเมิดสิทธิและเสรีภาพ และจากการกระทำความผิดทางอาญา”

จัดโดย

สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

ร่วมกับ

สำนักงานศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1	
ขอบเขตการศึกษา	2
1. หลักการและเหตุผล	2
2. วัตถุประสงค์	3
3. กรอบในการดำเนินงาน	3
4. กลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ดำเนินการ	4
5. แผนการปฏิบัติงาน	6
6. ระยะเวลาดำเนินงาน	8
7. ผลที่คาดว่าจะได้รับ	8
8. คณะที่ปรึกษา	8
บทที่ 2	
สภาพปัญหา มาตรฐานสากล และแนวทางการให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญา	9
1. มาตรฐานสากล	9
1.1 มาตรฐานสากลว่าด้วยการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา	9
1.2 สภาพปัญหาการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาของไทย	13
2. ข้อเสนอในการปฏิรูปการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหาย (เหยื่อในคดีอาญา) ตามแนวคณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ	24
บทที่ 3	
แนวทางการให้ความคุ้มครองเยียวยาผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย	29
ภาคผนวก	
ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา พ.ศ.	43

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

บทที่ 1

ขอบเขตการศึกษา

1. หลักการและเหตุผล

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงยุติธรรมมีภารกิจที่สำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาระบบและดำเนินการช่วยเหลือเยียวยาประชาชนตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 ตลอดจนดำเนินการช่วยเหลือผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพให้ได้รับการช่วยเหลืออย่างเป็นธรรม โดยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา พบว่ายังมีปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญหลายประการ กล่าวคือ พระราชบัญญัติดังกล่าวนี้เป็นเพียงการช่วยเหลือเยียวยาประชาชนที่ตกเป็นผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาในลักษณะของการจ่ายเงินช่วยเหลือเยียวยาในเบื้องต้นเท่านั้น ซึ่งจะมีหน่วยงานอื่นที่ทำหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือประชาชนในด้านอื่นๆ ด้วย เช่น สำนักงานศาลยุติธรรม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานอัยการสูงสุด กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เป็นต้น แต่เนื่องจากและหน่วยงานต่างก็มีนโยบายหรือแนวทางในการปฏิบัติงานที่แตกต่างกันออกไป และมีลักษณะการทำงานที่ยังขาดการแลกเปลี่ยน ประสาน เชื่อมโยงข้อมูลกันระหว่างหน่วยงาน อีกทั้งประเทศไทยยังไม่มีมาตรการ กลไก หรือเครื่องมือที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ประชาชนยังไม่ได้รับการช่วยเหลือเยียวยาที่เป็นไปตามมาตรฐานสากล

ต่อมาคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนได้ดำเนินการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมโดยคณะอนุกรรมการปฏิรูปการเพิ่มประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกเพื่อประชาชน เห็นควรเสนอ “การปฏิรูประบบการคุ้มครองผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดทางอาญา (เหยื่อหรือผู้เสียหาย)” เป็นเรื่องสำคัญเร่งด่วนที่ต้องปฏิรูป จึงเสนอรายงานต่อสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ โดยสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศได้ให้ความเห็นชอบและเสนอคณะรัฐมนตรีและนายกรัฐมนตรีรับทราบแล้ว ซึ่งกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพได้รับมอบหมายจากกระทรวงยุติธรรมให้เป็นผู้รับผิดชอบพิจารณาขับเคลื่อนการดำเนินงานตามข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิรูปประเทศต่อไป

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ได้พิจารณาถึงสภาพปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินงานที่ผ่านมา และข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิรูปประเทศดังกล่าวข้างต้น ตลอดจนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 25 วรรคท้าย ที่บัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยว่า “บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ” ดังนั้น เพื่อเป็นการพัฒนาระบบการช่วยเหลือประชาชนซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพ รวมทั้งการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ให้สอดคล้องกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 25 วรรคท้าย และแผนการปฏิรูประบบการคุ้มครองผู้ได้รับผลกระทบจาก

การกระทำความผิดทางอาญา (เหยื่อหรือผู้เสียหาย) ของสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ตลอดจนมาตรฐานสากล อันจะเป็นการลดความเหลื่อมล้ำของสังคม สร้างโอกาสการเข้าถึงบริการของรัฐตามนโยบายของรัฐบาล ตลอดจนนำไปสู่การเป็นประเทศต้นแบบของประชาคมอาเซียน จึงเห็นควรดำเนินโครงการขับเคลื่อนแผนบูรณาการเพื่อช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมของประเทศไทยและประชาคมอาเซียน (ระยะที่ 1)

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อศึกษารูปแบบ มาตรการ กลไก หรือเครื่องมือในการช่วยเหลือประชาชนซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพ รวมทั้งจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคที่มีอยู่ของประเทศไทย

2.2 เพื่อศึกษาและพัฒนากฎหมาย รูปแบบ มาตรการ กลไก หรือเครื่องมือในการช่วยเหลือประชาชนซึ่งได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่นตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ให้มีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย เป็นไปตามมาตรฐานสากลและแผนการปฏิรูประบบการคุ้มครองผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดทางอาญา (เหยื่อหรือผู้เสียหาย) ของสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ

2.3 เพื่อศึกษาและพัฒนากฎหมาย รูปแบบ มาตรการ กลไก หรือเครื่องมือในการช่วยเหลือประชาชนซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ให้มีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย และเป็นไปตามมาตรฐานสากล

3. กรอบในการดำเนินงาน

ที่ปรึกษาจะดำเนินงานตามโครงการขับเคลื่อนแผนบูรณาการเพื่อช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมของประเทศไทยและประชาคมอาเซียน (ระยะที่ 1) ดังนี้

3.1 ศึกษารูปแบบ มาตรการ กลไก หรือเครื่องมือในการช่วยเหลือประชาชนซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพ รวมทั้งจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคที่มีอยู่ของประเทศไทย

3.2 เพื่อศึกษาและพัฒนากฎหมาย รูปแบบ มาตรการ กลไก หรือเครื่องมือในการช่วยเหลือประชาชนซึ่งได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่นตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ให้มีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย เป็นไปตามมาตรฐานสากลและแผนการปฏิรูประบบการคุ้มครองผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดทางอาญา (เหยื่อหรือผู้เสียหาย) ของสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ

3.3 เพื่อศึกษาและพัฒนานโยบาย รูปแบบ มาตรการ กลไก หรือเครื่องมือในการช่วยเหลือประชาชนซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ให้มีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย และเป็นไปตามมาตรฐานสากล

3.4 จัดประชุมคณะทำงานซึ่งประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหาร/เจ้าหน้าที่กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และคณะที่ปรึกษา เพื่อให้ข้อเสนอแนะในการศึกษาและพัฒนานโยบาย รูปแบบ มาตรการ กลไก หรือเครื่องมือในการช่วยเหลือประชาชนซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพ รวมทั้งจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น (จำนวน 3 ครั้งๆ ละประมาณ 40 คน) ในพื้นที่กรุงเทพมหานครหรือปริมณฑล พร้อมจัดทำรายงานผลการประชุมคณะทำงาน

3.5 จัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นของภาคประชาชน ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) นักวิชาการ สถาบันการศึกษา สื่อมวลชน และผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อรับฟังความคิดเห็นในการพัฒนานโยบาย รูปแบบ มาตรการ กลไก หรือเครื่องมือในการช่วยเหลือประชาชนซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพ รวมทั้งจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น (จำนวน 5 ครั้งๆ ละประมาณ 110 คน) ในพื้นที่กรุงเทพมหานครหรือปริมณฑล ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ พร้อมจัดทำรายงานผลการประชุมรับฟังความคิดเห็น

3.6 วิเคราะห์ สรุปประมวลผลการศึกษา และผลการรับฟังความคิดเห็น เพื่อจัดทำรายงานผลการการศึกษา

3.7 จัดประชุมคณะกรรมการฯ ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 เพื่อนำเสนอร่างรายงานผลการศึกษา (จำนวน 1 ครั้งๆ ละประมาณ 40 คน) พร้อมจัดทำรายงานผลการประชุม

3.8 จัดทำรายงานผลการศึกษาฉบับสมบูรณ์ และบทสรุปผู้บริหาร เสนอกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

4. กลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ดำเนินการ

4.1 กลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งสิ้นจำนวน 550 คน

- (1) ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ
- (2) ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- (3) ภาคประชาชน ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) นักวิชาการ สถาบันการศึกษา สื่อมวลชน

4.2 พื้นที่ดำเนินการ

(1) การประชุมคณะทำงานฯ ในพื้นที่กรุงเทพมหานครหรือปริมณฑล จำนวน 3 ครั้ง

-ครั้งที่ 1 วันที่ 11 มกราคม 2561 ณ ห้องประชุมกระทรวงยุติธรรม 2 ชั้น 8

-ครั้งที่ 2 ระหว่างวันที่ 16 เมษายน-16 พฤษภาคม 2561

-ครั้งที่ 3 ระหว่างวันที่ 16 มิถุนายน-16 กรกฎาคม 2561

(2) การประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นฯ จำนวน 5 ครั้ง ดังนี้

-ครั้งที่ 1 วันที่ 18 มกราคม 2561 ณ จังหวัดขอนแก่น

-ครั้งที่ 2 วันที่ 29 มกราคม 2561 ณ จังหวัดเชียงใหม่

-ครั้งที่ 3 วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2561 ณ จังหวัดสงขลา

-ครั้งที่ 4 วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2561 ณ กรุงเทพมหานคร

-ครั้งที่ 5 วันที่ 16 มีนาคม 2561 ณ จังหวัดชลบุรี

(3) การประชุมคณะกรรมการฯ ในพื้นที่กรุงเทพมหานครหรือปริมณฑล จำนวน 1 ครั้ง

-ระหว่างวันที่ 16 มิถุนายน-16 กรกฎาคม 2561

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

5. แผนการปฏิบัติงาน

กิจกรรม	ระยะเวลา (16 ส.ค. 60-16 ส.ค.61)													
	ก.ย.60	ต.ค.60	พ.ย.60	ธ.ค.60	ม.ค.61	ก.พ.61	มี.ค.61	เม.ย.61	พ.ค.61	มิ.ย.61	ก.ค.61	ส.ค.61		
1. ศึกษารูปแบบ มาตรการ กลไก หรือเครื่องมือในการช่วยเหลือประชาชนซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพ รวมทั้งจากการกระทำ ความผิดอาญาของบุคคลอื่น ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคที่มีอยู่ของประเทศไทย	←				→									
2. ศึกษาและพัฒนากฎหมาย รูปแบบ มาตรการ กลไก หรือเครื่องมือในการช่วยเหลือประชาชนซึ่งได้รับความเสียหายจากการกระทำ ความผิดอาญาของ บุคคลอื่นตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ให้มีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย เป็นไปตาม มาตรฐานสากลและแผนการปฏิรูประบบการคุ้มครองผู้ได้รับผลกระทบจาก การกระทำ ความผิดทางอาญา (เหยื่อหรือผู้เสียหาย) ของสภาขับเคลื่อนการ ปฏิรูปประเทศ	←				→									
3. ศึกษาและพัฒนากฎหมาย รูปแบบ มาตรการ กลไก หรือเครื่องมือในการช่วยเหลือประชาชนซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ให้มี ประสิทธิภาพ เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย และเป็นไปตาม มาตรฐานสากล	←				→									
4. จัดประชุมคณะทำงานฯ (ครั้งที่ 1) เพื่อนำเสนอรายงานผลการศึกษาตามข้อ 1-3 และรับฟังข้อเสนอแนะ พร้อมจัดทำรายงาน ผลการประชุม					←		→							
5. จัดประชุมภาคประชาชนและผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนอรายงาน ผลการศึกษาตามข้อ 1-3 และรับฟังความคิดเห็น (จำนวน 5 ครั้ง) พร้อมจัดทำ รายงานผลการประชุม							←				→			
6. จัดประชุมคณะทำงานฯ (ครั้งที่ 2) เพื่อนำเสนอรายงานผลการประชุมรับฟัง ความคิดเห็นของภาคประชาชนและผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามข้อ 5 และรับฟังข้อเสนอแนะ พร้อมจัดทำรายงานผลการประชุม									←				→	

กิจกรรม	ระยะเวลา (16 ส.ค. 60-16 ส.ค.61)											
	ก.ย.60	ต.ค.60	พ.ย.60	ธ.ค.60	ม.ค.61	ก.พ.61	มี.ค.61	เม.ย.61	พ.ค.61	มิ.ย.61	ก.ค.61	ส.ค.61
7. วิเคราะห์ ประมวลผลการศึกษา และผลการรับฟังความคิดเห็น เพื่อจัดทำ รายงานผลการศึกษา										↔		
8. จัดประชุมคณะทำงานฯ (ครั้งที่ 3) เพื่อนำเสนอร่างรายงานผลการศึกษา ตามข้อ 7 พร้อมจัดทำรายงานผลการประชุม											↔	
9. จัดประชุมคณะกรรมการฯ เพื่อนำเสนอร่างรายงานผลการศึกษาตามข้อ 8 พร้อมจัดทำรายงานผลการประชุม											↔	
10. จัดทำรายงานผลการศึกษาระดับสมบูรณ์ และบทสรุปผู้บริหาร เสนอกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ												↔

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

6. ระยะเวลาดำเนินงาน

ภายใน 12 เดือน นับถัดจากวันลงนามในสัญญา (16 สิงหาคม 2560–16 สิงหาคม 2561)

7. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 มีรายงานผลการศึกษารูปแบบ มาตรการ กลไก หรือเครื่องมือในการช่วยเหลือประชาชนซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพ รวมทั้งจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคที่มีอยู่ของประเทศไทย

7.2 มีรายงานผลการศึกษาและพัฒนากฎหมาย รูปแบบ มาตรการ กลไก หรือเครื่องมือในการช่วยเหลือประชาชนซึ่งได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่นตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ให้มีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย เป็นไปตามมาตรฐานสากลและแผนการปฏิรูประบบการคุ้มครองผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดทางอาญา (เหยื่อหรือผู้เสียหาย) ของสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ

7.3 มีรายงานผลการศึกษาและพัฒนากฎหมาย รูปแบบ มาตรการ กลไก หรือเครื่องมือในการช่วยเหลือประชาชนซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ให้มีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย และเป็นไปตามมาตรฐานสากล

8. คณะที่ปรึกษา ประกอบด้วย

8.1 ศาสตราจารย์ ณรงค์ ใจหาญ	หัวหน้าโครงการ
8.2 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณภัทร สรอัทธม์	นักวิจัย
8.3 ดร. วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์	นักวิจัย
8.4 นางปิยะมาศ กิจวีรุฒติ	ผู้ช่วยนักวิจัย

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

บทที่ 2

สภาพปัญหา มาตรฐานสากล และแนวทางการให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญา

ในบทนี้จะกล่าวถึงปัญหา มาตรฐานสากล และแนวทางการให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญาให้สอดคล้องกับแผนปฏิรูปประเทศทางด้านกฎหมาย และเพื่อความเหมาะสมกับสภาพสังคมไทย ดังนี้

1. มาตรฐานสากล

1.1 มาตรฐานสากลว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

กระแสเรียกร้องให้มีการตระหนักถึงสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา หรือการตระหนักถึงความต้องการและชะตากรรมของผู้เสียหายในคดีอาญาเมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งกระแสเรียกร้องดังกล่าวดำเนินไปในสองลักษณะคือ (1) การเรียกร้องให้ผู้เสียหายในคดีอาญาได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญามากขึ้น และ (2) การเรียกร้องให้มีการชดเชยความเสียหาย (Compensation) ให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งต่อมาในปี ค.ศ. 1985 องค์การสหประชาชาติ (General Assembly of the United Nations) ได้ประกาศรับรองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญาโดยได้ประกาศ “ปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบ” (Declaration of Basic Principle of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power, 1985) เพื่อกำหนดหลักการที่เจ้าหน้าที่พึงปฏิบัติต่อเหยื่ออาชญากรรมตั้งแต่เริ่มดำเนินคดีจนถึงขั้นตอนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ ผลจากปฏิญญาดังกล่าวทำให้ประเทศต่างๆ ให้การตอบรับด้วยดี เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย และประเทศอื่นๆ ในทวีปยุโรป โดยประเทศแรกที่มีการริเริ่มคือ อังกฤษ ตามด้วย เยอรมัน เนเธอร์แลนด์ ฝรั่งเศสและกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย และอื่นๆ ได้ปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทั้งในส่วนของการตำรวจ อัยการ ทนาย ศาล และราชทัณฑ์ เพื่อให้มีระบบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายอย่างสมดุลกับการคุ้มครองสิทธิของผู้กระทำผิดสิทธิของผู้เสียหายที่ต้องได้รับความคุ้มครองประกอบด้วย (วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์, 2545: 5-12)

1) การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access to justice and fair treatment) กล่าวคือ

1.1) ผู้เสียหายควรได้รับการปฏิบัติด้วยความรู้สึกเมตตา (compassion) และเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) มีสิทธิในการเข้าถึงกลไกของกระบวนการยุติธรรมและได้รับการเยียวยาความเสียหาย (Harm) โดยบทบัญญัติของกฎหมายในหลายประเทศมีการทบทวนกระบวนการดำเนินคดีอาญาและให้มีระบบการตรวจสอบการดำเนินงานในเรื่องนี้อย่างสม่ำเสมอ เช่น ในกรณีที่ยังการสั่งไม่ฟ้องคดีเพราะเห็นว่าจะไม่เกิดประโยชน์แก่สาธารณะ หรือในกรณีที่มีพยานหลักฐานไม่เพียงพอที่จะดำเนินคดีกับผู้ต้องหา การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่พิเศษในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งรับผิดชอบและเอาใจใส่ต่อผู้เสียหายในคดีอาญา หรือหน่วยงานที่มีการจัดตั้งขึ้นหน่วยงานเฉพาะ (victim's affairs offices) ในสถานี

ตำรวจ หรือศาล หรือเนติบัณฑิตยสภา หรือของหน่วยงานพิเศษที่รับผิดชอบและผู้เสียหายในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติว่าสิทธิของเหยื่อ หรือ กฎบัตรสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญา หรือกรณีมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้ฉบับใดขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ ให้สามารถถูกตรวจสอบได้โดยกลไกผู้ตรวจการแผ่นดิน (Ombudsman) เป็นต้น

1.2) กลไกตุลาการและบริหาร ทั้งที่มีการดำเนินการอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ต้องให้การส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการเยียวยา (Redress) เหยื่อหรือผู้เสียหายในคดีอาญาด้วยความรวดเร็ว เป็นธรรม ไม่เสียค่าใช้จ่ายมาก และสามารถเข้าถึงได้ (Accessible) อีกทั้ง เหยื่ออาชญากรรมควรได้รับการแจ้งให้ทราบถึงสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาผ่านกลไกดังกล่าว และเพื่อการนี้ รัฐสมควรมีกฎหมายที่บัญญัติให้ผู้เสียหายในคดีอาญามีโอกาสในการที่จะเลือกดำเนินคดีทั้งที่เป็นคดีอาญา คดีปกครอง คดีแพ่ง หรือการดำเนินคดีอย่างไม่เป็นทางการ (Alternative Dispute Resolution-ADR) ในรูปแบบต่างๆ ซึ่งในหลายๆ ประเทศผู้เสียหายในคดีอาญาสามารถได้รับการชดเชยเยียวยาความเสียหายในทางแพ่งโดยการฟ้องเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา และในบางประเทศพบว่ากรณีที่พนักงานอัยการ หรือศาลละเลยสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในการที่จะได้รับการชดเชยความเสียหาย อาจจะเป็นเหตุที่นำไปสู่มาตรการในทางปกครอง (Administrative sanction)

1.3) กระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องตอบสนองต่อความต้องการของเหยื่ออาชญากรรม และควรอำนวยความสะดวกแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ดังนี้

(ก) แจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงบทบาทและสิทธิของตน กำหนดเวลาและความคืบหน้าของการดำเนินการพิจารณาและการพิพากษาคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งคดีร้ายแรง (Serious-Crimes) และมีการขอทราบข้อมูลข่าวสารนั้น ซึ่งในหลายประเทศเพื่อให้ผู้เสียหายในคดีอาญาสามารถติดตามข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับคดีที่ตนเป็นผู้เสียหายได้ จึงมีการจัดตั้งเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบด้านนี้ขึ้นเป็นกรณีพิเศษ โดยเฉพาะกรณีเป็นคดีอาญาร้ายแรง เช่น คดีทำร้ายร่างกายที่เกี่ยวกับเพศ หรืออาชญากรรม และในบางประเทศพนักงานอัยการจะต้องเรียกผู้เสียหายหรือครอบครัว มาให้ปากคำก่อนที่จะมีการฟ้องคดี

(ข) ในการดำเนินกระบวนการพิจารณา ศาลต้องรับฟังและพิจารณาเกี่ยวกับทัศนคติและความกังวลใจของผู้เสียหาย โดยเฉพาะกรณีที่กระทบต่อผลประโยชน์ส่วนบุคคล (Personal Interest) ของผู้เสียหาย โดยไม่ให้เกิดการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลย และสอดคล้องกับรูปแบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เป็นอยู่ ทั้งนี้ เพื่อให้กระบวนการพิจารณานำไปสู่การทำคำพิพากษาซึ่งเป็นที่ยุติและยุติธรรม นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานอัยการจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเกี่ยวกับคดีเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งมาตรฐานในทางปฏิบัติในหลายๆ ประเทศพนักงานอัยการจะเป็นผู้รายงานให้ศาลทราบถึงผลกระทบของการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นต่อผู้เสียหาย (หรือในฐานะที่เป็นพยานในคดี) ทราบซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับรายงานผลกระทบที่มีต่อผู้เสียหายนี้ จะเป็นส่วนสำคัญในการประเมินความรุนแรงของการกระทำความผิดและการพิพากษาให้มีการชดเชยความเสียหาย โดยในหลายประเทศบัญญัติให้ผู้เสียหายในคดีอาญาสามารถทำการแถลงด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือเพื่อให้ศาลทราบถึงผลกระทบของการกระทำความผิด

ที่เกิดขึ้นแก่ตน (Victim impact statements or victim statements of opinion) หรือในบางประเทศ กฎหมายบัญญัติให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาเป็น “ผู้ช่วยของพนักงานอัยการ” (subsidiary prosecutor) ซึ่งจะทำให้ผู้เสียหายสามารถเสนอพยานหลักฐาน เสนอแนะคำถามในการซักถามจำเลยหรือพยาน และสามารถให้ข้อสังเกตหรือความเห็นต่อรายงานและพยานหลักฐานที่ได้เสนอต่อศาลได้

(ค) จัดให้มีการช่วยเหลือเหยื่อ (Assistance) ที่เหมาะสม ตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการทางกฎหมาย เช่น ในหลายประเทศกฎหมายบัญญัติให้ผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับการช่วยเหลือโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในกรณีที่มีจำเป็น ซึ่งโดยทั่วไปแล้วสิทธิประการนี้ของผู้เสียหายมีเฉพาะกระบวนการดำเนินคดีในศาลเท่านั้น หรือเป็นสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาที่เป็นคู่ความในคดีเท่านั้น สำหรับการให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญา ในบางประเทศได้จัดให้มี “โครงการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา” ซึ่งเป็นการดำเนินการโดยได้รับการสนับสนุนและร่วมมือจากองค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา บางประเทศจัดให้มีนักสังคมสงเคราะห์ หรืออาสาสมัครที่ผ่านการอบรมแล้วประจำที่สถานีตำรวจเพื่อทำหน้าที่คอยให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา เช่น ในคดีเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว หรือคดีอาญาร้ายแรง เป็นต้น นอกจากนี้ การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญายังได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงสาธารณสุข ศูนย์สุขภาพจิต หน่วยงานสังคมสงเคราะห์ หรือหน่วยงานอื่นๆ ในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาในการดำเนินคดีตั้งแต่ต้นโดยเฉพะอย่างยิ่งการให้ความช่วยเหลือด้านสภาวะทางอารมณ์และจิตใจของผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ

(ง) กำหนดมาตรการที่จำเป็น เพื่อลดความไม่สะดวกแก่เหยื่อ เพื่อปกป้องสิทธิส่วนบุคคล (Privacy) และให้หลักประกันในความปลอดภัยจากการข่มขู่และการล้างแค้นผู้เสียหายในคดีอาญาครอบครัว และพยานที่เกี่ยวข้อง เช่น การใช้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินของผู้เสียหายในคดีอาญา การจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหายที่มาเป็นพยานในศาล การใช้วิธีการพิเศษในการพิจารณาคดีในกรณีผู้เสียหายเป็นเด็กหรือสตรี ในคดีความผิดทางเพศเพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับผู้กระทำความผิด เป็นต้น หลายประเทศมีการทบทวนกฎหมายและวิธีปฏิบัติเพื่อให้ผู้เสียหายในคดีอาญาและพยานได้รับการคุ้มครองจากการคุกคาม การข่มขู่ และการรายงานข่าวของสื่อมวลชน ซึ่งในบางประเทศ ผู้เสียหายในคดีอาญาและพยานมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองเป็นกรณีพิเศษโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจและกฎหมาย

(จ) หลีกเลี่ยงความล่าช้าโดยไม่จำเป็น ในการพิจารณาคดีและการบังคับตามคำสั่ง และคำพิพากษาของศาลในการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหาย

1.4) ควรมีกลไกในการระงับข้อพิพาทอย่างไม่เป็นทางการ รวมถึง การไกล่เกลี่ย (Mediation) อนุญาโตตุลาการ (Arbitration) และการอำนวยความสะดวกธรรมชาติประเพณีท้องถิ่นที่ควรนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างเหมาะสมเพื่อสนับสนุนการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์และเยียวยาแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา โดยในหลายประเทศได้มีการส่งเสริมให้มีกระบวนการระงับข้อพิพาทอย่างไม่เป็นทางการ เช่น การไกล่เกลี่ย และการประนอมข้อพิพาทในทางอาญาโดยเฉพาะในระดับท้องถิ่น ซึ่งคู่กรณีสามารถที่จะตกลงกันได้เพื่อผลลัพธ์ที่ดีแก่คู่กรณี ชุมชนและรัฐมากกว่าการดำเนินคดีอย่างเป็นทางการ

2) การได้รับการชดใช้ความเสียหายโดยผู้กระทำผิด (Restitution) การชดใช้ความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยผู้กระทำผิดเป็นหนทางที่ผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำผิด และเป็นวิธีการที่สร้างสรรค์ในการควบคุมผู้กระทำผิดให้ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ในขณะที่เดียวกันยังเป็นการให้โอกาสผู้กระทำผิดและผู้เสียหายได้รับการฟื้นฟู

การชดใช้ความเสียหายโดยผู้กระทำผิดได้กลายมาเป็นเครื่องมือในทางกฎหมายอาญาในการอำนวยความยุติธรรม และได้กลายมาเป็นเครื่องมือที่จะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิดให้กลับคืนมาอีกครั้งหนึ่ง และยังเป็นการพยายามที่จะทำให้ผู้กระทำผิดต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหายและสังคม ดังนั้น ในหลายๆ ประเทศได้นำเอาการชดใช้ความเสียหายโดยผู้กระทำผิดในรูปแบบต่างๆ มาใช้ในกระบวนการดำเนินคดีอาญาขั้นตอนต่างๆ เช่น การพักการลงโทษ การรอกการลงโทษ และการระงับข้อพิพาทในทางอาญาอย่างไม่เป็นทางการ เป็นต้น การชดใช้ความเสียหายดังกล่าวโดยผู้กระทำผิด หรือรัฐในฐานะผู้มีหน้าที่รับผิดชอบต่อสังคม อาจทำได้โดยการบัญญัติกฎหมายให้การชดใช้ความเสียหายโดยผู้กระทำผิดเป็นเงื่อนไขการฟ้องร้องดำเนินคดี การกำหนดโทษปรับให้มีมูลค่าสูงกว่ามูลค่าความเสียหายที่ต้องชำระแก่ผู้เสียหาย โดยผู้กระทำผิดอาจได้รับการยกเว้นโทษปรับหากยอมชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย การกำหนดเงื่อนไขในการทำคำพิพากษาโดยศาลจะการชะลอการทำคำพิพากษาไว้หากผู้กระทำผิดยอมชดใช้มูลค่าความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย การยึดทรัพย์สินของผู้กระทำผิดเพื่อชำระเป็นค่าความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาจึงเป็น “การชดใช้ความเสียหายเชิงสร้างสรรค์” (creative restitution) เพราะสามารถทำให้ผู้กระทำผิดให้ความช่วยเหลือโดยตรงแก่ผู้เสียหายโดยที่ผู้เสียหายยินยอม เช่น การชดใช้หรือเยียวยาความเสียหาย หรือการทำงานชดใช้ให้กับผู้เสียหายในคดีอาญา เป็นต้น ดังนั้น การชดใช้ความเสียหายแก่ผู้เสียหายโดยผู้กระทำผิด สมควรเป็นมาตรการหลักสำคัญในคดีอาญา

อนึ่ง ในคดีอาญาที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การชดใช้ความเสียหายโดยผู้กระทำผิดต้องรวมถึงการทำให้สภาพแวดล้อมนั้นกลับคืนสู่สภาพเดิม การซ่อมแซมและทดแทนสภาพแวดล้อมที่สูญเสียไปให้กลับคืนสู่สภาพเดิมให้มากที่สุด ตลอดจนชดใช้ผลประโยชน์ที่ผู้เสียหาย (ชุมชน) ต้องสูญเสียไปด้วย นอกจากนี้ หากว่าการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรและเจ้าพนักงานของรัฐตามกฎหมายเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายอาญาและสร้างความเสียหายให้เกิดขึ้นกับบุคคล ผู้เสียหายในกรณีนี้ต้องได้รับการชดเชยจากรัฐ

3) การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยรัฐ (Compensation) ในคดีอาญาทั่วไป การได้รับการชดเชยความเสียหายเป็นตัวเงิน เป็นมาตรการที่มีความสำคัญอันดับต้นๆ ของความช่วยเหลือภายหลังจากที่ตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา ข้อแตกต่างประการสำคัญระหว่างการชดเชยและการชดใช้ความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาคือ การชดเชยความเสียหายไม่จำเป็นจะต้องมีการจับกุมตัวผู้กระทำผิดได้ หรือต้องมีการลงโทษผู้กระทำผิดให้ชดใช้ความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาแต่อย่างใด ซึ่งในประเด็นนี้ หลักเกณฑ์มาตรฐานที่องค์การสหประชาชาติกำหนดไว้คือ หากผู้เสียหายไม่สามารถได้รับค่าชดใช้จากผู้กระทำผิดหรือโดยวิธีทางอื่นเต็มจำนวน รัฐต้องพยายามจัดให้มีการจ่ายค่าชดเชยแก่ผู้เสียหาย ในกรณีที่ปรากฏว่า

(ก) เป็นผู้เสียหายที่ได้รับอันตรายแก่กาย หรือได้รับความเสียหายแก่ร่างกาย หรือจิตใจ อันเป็นผลมาจากการกระทำผิดอาญาร้ายแรง

(ข) ครอบครัวของผู้เสียหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ต้องพึ่งพาผู้เสียหายที่เสียชีวิต หรือต้องตกเป็นผู้ไร้ความสามารถอันเนื่องมาจากการตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา

และเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักในการให้การชดเชยแก่ผู้เสียหายดังกล่าวมานั้น รัฐต้องสนับสนุนส่งเสริมให้มีกองทุนสำหรับการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาระดับชาติ

4) การให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่อ (Assistance) การให้ความช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม หรือผู้เสียหายในคดีอาญามีเป้าหมาย (Goal) เพื่อให้ความช่วยเหลือทางด้านจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกของผู้เสียหาย การให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การได้รับการชดเชยความเสียหาย และได้รับการช่วยเหลือปัญหาอื่น ที่เกี่ยวเนื่องจากการตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา มาตรฐานในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา จึงเป็นการทำให้ผู้เสียหายในคดีอาญาต้องได้รับการช่วยเหลือ ด้านการรักษาพยาบาล การช่วยเหลือทางด้านสุขภาพจิต หรือสิ่งของจำเป็นประการอื่นจากรัฐ ท้องถิ่น หรือชุมชน และที่สำคัญที่สุดคือผู้เสียหายต้องรับรู้ว่ามีสิทธิได้รับการช่วยเหลือต่างๆ ดังที่กล่าวมานั้น

นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่และบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม การสาธารณสุข และสวัสดิการสังคม จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจระบบการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายและพร้อมจะให้ความช่วยเหลือต่างๆ แก่ผู้เสียหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของผู้เสียหายที่จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือเป็นพิเศษ

มาตรฐานสากลที่กล่าวมาข้างต้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา เป็นสิ่งที่จำเป็นและเป็นเรื่องสำคัญด้วยเหตุผลว่ากระบวนการยุติธรรมในทุกขั้นตอน ควรบำบัดฟื้นฟูผู้เสียหายในคดีอาญา และตระหนักด้วยว่าหากปราศจากความร่วมมือของผู้เสียหายและพยานแล้ว กระบวนการยุติธรรมก็ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ซึ่งบ่อยครั้งที่บุคคลเหล่านี้มักจะถูกปฏิเสธจากระบบงานยุติธรรมทางอาญา หรือบ่อยครั้งมักจะถูกใช้เป็นเครื่องมือ (Tools) ในการลงโทษผู้กระทำความผิดเท่านั้น และผู้เสียหายมักได้รับความลำบากเมื่อต้องติดต่อกับระบบงานยุติธรรม ดังนั้น กฎหมายจึงควรถูกบัญญัติขึ้นด้วยความจำเป็นเพื่อเป็นการให้ความคุ้มครองผู้เสียหายและพยานในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อให้แน่ใจว่ารัฐกระทำสิ่งที่เป็นไปได้ทั้งหมดภายใต้ข้อจำกัดของวิธีการที่เป็นไปได้ในการบริการแก่เหยื่อและพยานในคดีอาญา โดยไม่เป็นการละเมิดสิทธิของจำเลย ตามกฎหมายและรัฐธรรมนูญ

1.2 สภาพปัญหาการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาของไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้เคยบัญญัติรับรองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมไว้เป็นการทั่วไปเช่นเดียวกับกรณีของบุคคลทั่วไปไว้ในมาตรา 40 คือ (1) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่ายสะดวกรวดเร็วและทั่วถึง (2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณาซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่องการได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอการเสนอข้อเท็จจริงข้อโต้แย้งและพยานหลักฐานของตนการคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการการได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย

คำพิพากษาหรือคำสั่ง (3) มีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้องรวดเร็วและเป็นธรรม (4) ผู้เสียหายผู้มีส่วนได้เสียหรือพยานในคดี มีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมรวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้องรวดเร็วเป็นธรรมและการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง (5) ผู้เสียหายและพยานในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครองและความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐส่วนค่าตอบแทนค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ (6) เด็กเยาวชนสตรีผู้สูงอายุหรือผู้พิการหรือทุพพลภาพย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสมและยอมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ (7) ในคดีแพ่งมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสมจากรัฐ และโดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุด หลักประกันสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา จึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญที่ผู้เสียหายต้องได้รับการคุ้มครอง และมีผลผูกพันโดยตรงกับการปฏิบัติหน้าที่ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติและตำรวจซึ่งเป็นองค์กรและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

กล่าวเฉพาะสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาไทยในชั้นเจ้าพนักงาน (pre-trial) นั้น ผู้เสียหายในคดีอาญารวมถึงผู้ที่มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่แท้จริง นอกจากมีสิทธิในการดำเนินคดีตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนด เช่น ฟ้องคดีได้เอง (มาตรา 28 (2)) มีสิทธิในการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา (มาตรา 40) ให้ความยินยอมหรือไม่ในกรณีที่เจ้าพนักงานใช้อำนาจเปรียบเทียบปรับ (มาตรา 38(1)) และให้ความยินยอมหรือไม่ในกรณีที่เจ้าพนักงานสอบสวนใช้อำนาจในการตรวจร่างกายผู้เสียหาย (มาตรา 132(1)) แล้ว ยังมีสิทธิประการอื่นอีกคือ (1) มีสิทธิตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนเองในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตนเองเมื่อพนักงานอัยการไต่สวนฟ้องคดีต่อศาลแล้ว (มาตรา 8(6)) (2) มีสิทธิได้รับความคุ้มครองการปฏิบัติที่เหมาะสม เช่น ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายในการสอบสวน (มาตรา 133 วรรคสาม) ในกรณีผู้เสียหายเป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ผู้เสียหายหรือพยานมีสิทธิได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย (มาตรา 133 ทวิ) การชี้ตัวผู้ต้องหาโดยวิธีการที่ปลอดภัย (มาตรา 133 ตริ) ได้รับการคุ้มครองในการสืบพยาน (มาตรา 237 ทวิ วรรคท้าย ประกอบมาตรา 172 ตริ) มีสิทธิในการจัดหาล่าม หรือล่ามภาษามือในกรณีที่จำเป็น (มาตรา 13 วรรคสี่ และมาตรา 13 ทวิ วรรคแรก) สำหรับในกรณีที่เจ้าพนักงานมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีผู้ต้องหา ผู้เสียหายที่ร้องทุกข์มีสิทธิที่จะได้รับทราบคำสั่งนั้น (มาตรา 146) หากว่าในคดีนั้น ผู้เสียหายอยู่ในฐานะที่จะต้องให้การเป็นพยาน ผู้เสียหายในฐานะพยานมีสิทธิที่จะไม่ต้องตอบคำถามซึ่งโดยตรงหรืออ้อมอาจจะทำให้ถูกฟ้องคดีอาญา (มาตรา 234) และบางกรณีอาจได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายคุ้มครองพยานด้วย (3) กรณีได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือแก่ร่างกายหรือจิตใจ เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่นโดยที่ตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น มีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนโดยการยื่นคำร้องต่อศาลได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 และมาตรา 44/2 และหากไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น บุคคลนั้นหรือทายาทย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ทั้งนี้ ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎหมาย เช่น พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546

เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในมิติของการให้บริการ (service) ให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐนั้น ประเทศไทย มีกฎหมายอยู่จำนวนหนึ่ง เช่น กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ พ.ศ. 2545 และ พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558¹ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานของรัฐที่ปฏิบัติหน้าที่ เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือ (support) ผู้เสียหายในคดีอาญาอีกจำนวนหนึ่ง ทั้งที่มีกฎหมายรองรับ และเป็น หน่วยตามนโยบาย เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (กองบังคับการปราบปรามการค้ำมนุษย์ (ปคม.) ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กสตรีและครอบครัว) กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม (สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา กองพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ สำนักงานคุ้มครองพยาน) สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม (สำนักงานกองทุนยุติธรรม) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์ (สำนักป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้าหญิงและเด็ก (สปป.) สถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพชาย สถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพหญิง กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ บ้านพักเด็กและครอบครัว ศูนย์ปฏิบัติการ ป้องกันและปราบปรามการค้ำมนุษย์แห่งชาติศูนย์ปฏิบัติการเพื่อป้องกันการกระทำความรุนแรงในครอบครัว ศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน) คณะกรรมการคุ้มครองเด็กองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ศูนย์พึ่งได้ OSC กระทรวงสาธารณสุข และศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กและสตรีกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

สำหรับนโยบายในทางอาญา (Criminal policy) ของประเทศไทยในส่วนที่เกี่ยวกับการให้บริการ หรือช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญาในการดำเนินคดีอาญานั้น มีเพียงการให้ความช่วยเหลือในลักษณะที่เป็น การบริการด้านอื่นจากรัฐนอกจากการช่วยเหลือทางการเงิน คือ การให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายของ สำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน (สำนักงานอัยการสูงสุด) ซึ่งให้ความช่วยเหลือ ทั้งทางด้านการให้คำปรึกษาหารือ การจัดทนายความอาสาฟ้องคดีแพ่ง หรือแก้ต่างคดีอาญาให้แก่ประชาชน ผู้ยากไร้ ฯลฯ ที่ดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2525 และจำกัดเฉพาะในบางลักษณะคดีเท่านั้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการรับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาไว้ในกฎหมาย วิธีพิจารณาความของประเทศไทยและรัฐธรรมนูญไว้พอสมควรถึงแม้จะไม่มีลักษณะครบถ้วนและชัดเจน ตามมาตรฐานสากล และดังที่ปรากฏในประเทศต่างๆ แต่ในทางปฏิบัติการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่

¹เดิมกองทุนยุติธรรม ให้ความช่วยเหลือ ใน 4 เรื่อง คือ (1) การช่วยเหลือประชาชนในการดำเนินคดี (2) การขอลดปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย (3) การช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน (4) การให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน ต่อมากองทุนยุติธรรม ให้ความช่วยเหลือ ดังนี้

- (1) การประกันการปล่อยตัวชั่วคราว
- (2) จำหน่ายความในคดีอาญา แพ่ง ปกครอง หรือบังคับคดี
- (3) ค่าธรรมเนียมขึ้นศาลและค่าธรรมเนียมอื่นๆ
- (4) ค่าใช้จ่ายการพิสูจน์ หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ต่างๆ
- (5) ค่าพาหนะ ที่พัก ค่าตอบแทนอื่นตามความจำเป็น
- (6) การคุ้มครองช่วยเหลือให้ได้รับความปลอดภัย
- (7) ความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญา ปกครอง หรือละเมิดที่กระทบต่อประชาชนหรือกลุ่มบุคคลตั้งแต่ 10 รายขึ้นไป หรือกระทบต่อความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม
- (8) สนับสนุนเงินหรือค่าใช้จ่ายอื่นตามวัตถุประสงค์

ในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะในชั้นเจ้าพนักงาน (pre-trial) กลับไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้เสียหายเท่าที่ควร เพราะผู้เสียหายไม่มั่นใจว่าเจ้าหน้าที่จะให้ความช่วยเหลือได้หรือไม่ หรือจะได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสม และสามารถคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่ผู้เสียหายได้หรือไม่ หากผู้เสียหายแจ้งความเพื่อดำเนินคดีกล่าวคือ ในภาพรวมของทั่วประเทศ (สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, 2552: 201-225) พบอาชญากรรมที่ไม่ได้รายงานต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือถูกระบุว่าเจ้าหน้าที่ไม่ทราบเหตุอาชญากรรมที่เกิดขึ้นหรือที่เรียกว่า “ตัวเลขมืด” (dark figure) จำนวนมากกว่าครึ่งหนึ่ง คือ ร้อยละ 65.2 ส่วนที่เจ้าหน้าที่ตำรวจทราบว่ามีอาชญากรรมเกิดขึ้นมีเพียงร้อยละ 31.1 เท่านั้น และร้อยละ 3.7 ไม่แน่ใจว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจทราบเหตุที่เกิดขึ้นหรือไม่ โดยอาชญากรรมต่อทรัพย์สินและอาชญากรรมการแอบอ้างใช้ข้อมูลที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ทราบเรื่องมากที่สุด (ร้อยละ 66.7) และ (ร้อยละ 64.3) ตามลำดับ ส่วนอาชญากรรมต่อชีวิตและร่างกายที่เกิดขึ้น ส่วนใหญ่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะได้รับทราบเรื่องมากกว่า (ร้อยละ 60.1) ประเด็นที่น่าสนใจคือเหตุผลที่เหยื่ออาชญากรรมไม่รายงานอาชญากรรมที่เกิดขึ้นแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ ทำให้เจ้าหน้าที่ไม่ทราบเหตุอาชญากรรมจำนวนมากถึงร้อยละ 65.2 ของอาชญากรรมที่เกิดขึ้น ซึ่งเหยื่ออาชญากรรมส่วนใหญ่ (ร้อยละ 62.0) ระบุว่าเหตุที่ไม่มีการแจ้งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจทราบ “เพราะคิดว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจจะไม่สามารถทำอะไรได้” โดยในจำนวนนี้ระบุเหตุผลว่า “เนื่องจากส่วนใหญ่ไม่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำผิดไม่มีหลักฐานเพียงพอ” และเหตุผลที่น่าสนใจที่สุดที่เหยื่ออาชญากรรมไม่รายงานอาชญากรรมที่เกิดขึ้นต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ คือ เหตุผลที่ระบุว่า “จัดการกับเหตุที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการอื่น” ซึ่งเหยื่ออาชญากรรมในเขตเทศบาลใช้เหตุผลนี้ในการไม่รายงานร้อยละ 100.0 ในซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจก็คือ วิธีการอื่นๆ ที่เหยื่ออาชญากรรมเลือกใช้นี้อาจจะใช้วิธีการเชิงบวก คือ การไกล่เกลี่ยสมานฉันท์โดยกันัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน และบุคคลอื่นๆ ที่คู่กรณี 2 ฝ่ายยอมรับ ทำให้ปัญหาความขัดแย้งและอาชญากรรมเล็กๆ น้อยๆ ยุติลงได้โดยไม่ต้องนำเรื่องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ขณะเดียวกันอาจมีเหยื่ออาชญากรรมบางรายใช้วิธีการนอกระบบกฎหมายในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้น ซึ่งด้านหนึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเหยื่ออาชญากรรมไม่ยากให้เจ้าหน้าที่เข้ามาเกี่ยวข้อง และกลุ่มตัวเลขมืดดังกล่าวยังได้สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติเชิงลบและความไม่เชื่อมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ตามภารกิจของกลไกต่างๆ ในการดำเนินคดี

ปัญหาในการให้ความคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาของไทย²

ปัญหาการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาของไทยในทางกฎหมาย มีดังนี้

1. ปัญหาขอบเขตและความหมายของผู้เสียหาย

มาตรฐานของสากลสนับสนุนให้ขยายขอบเขตของ “ผู้เสียหาย” ในความผิดอาญา และขอบเขตของ “ผู้เสียหายในคดีอาญา” ให้ครบถ้วนและมีความชัดเจนมากที่สุดและให้สามารถชี้ขาดได้ตั้งแต่ชั้นเจ้าพนักงาน (Pre-trial) ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในทางปฏิบัติตั้งแต่เริ่มต้นดำเนินคดีอาญา

²ระศักดิ์ แสงสารพันธ์, สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา: การศึกษาวิจัยระบบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย, ดุษฎีนิพนธ์ นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต (คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556)

ในกรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตาย ทายาทของเหยื่อผู้เสียหายที่จะมีสิทธิได้รับความคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายไทย ยังมีข้อจำกัดเช่นเดียวกับปัญหาของ “ผู้เสียหาย” ที่กล่าวมาเพราะนอกจากต้องพิจารณาก่อนว่าผู้ตายเป็นผู้เสียหายหรือไม่แล้ว ยังต้องพิจารณาต่อไปอีกด้วยว่าทายาทของผู้เสียหายดังกล่าวจะเป็นผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามกฎหมายหรือไม่ และทายาทของผู้เสียหายในคดีอาญาควรมีขอบเขตเพียงใดและจะให้หมายถึงบุคคลใดได้บ้าง อีกทั้ง ในกรณีที่ไม่ชัดเจนว่าผู้เสียหายถึงแก่ความตายแท้จริงหรือไม่ดังเช่นกรณีของผู้ที่ถูกกระทำ (บังคับ) ให้สูญหาย (อุ้ม) ทายาทของเหยื่อผู้เสียหายจะถือว่าเป็นผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายและจะมีสิทธิในการดำเนินคดีตามกฎหมายรวมถึงจะได้รับการคุ้มครองจากกระบวนการดำเนินคดีได้หรือไม่ ซึ่งเมื่อพิจารณาหลักเกณฑ์ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทยในส่วนที่เกี่ยวกับ “ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย”³ ในการฟ้องร้องดำเนินคดีแทนได้ตามกฎหมายรวมถึงแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาตามที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว จะเห็นได้ว่า ทายาทของเหยื่อผู้เสียหายในกรณีที่

³ คำพิพากษาฎีกาที่ 3063/2552 คดีความผิดต่อเจ้าพนักงานในการยุติธรรมและความผิดเกี่ยวกับเอกสาร ซึ่งผู้เสียหายถึงแก่ความตายด้วยโรคประจำตัว ผู้บุพการีไม่มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องหรือเข้าร่วมกับพนักงานอัยการเป็นโจทก์ ฟ้องแทนผู้เสียหาย, คำพิพากษาฎีกาที่ 5884/2550 โจทก์ ร่วมที่ 2 เป็นบิดาเด็กหญิง ร. มีสิทธิเข้าร่วมเป็นโจทก์ได้ก็โดยฐานะเป็นผู้จัดการแทนเด็กหญิง ร. ผู้ตายตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5 (2) ต่อมาระหว่างพิจารณาของศาล โจทก์ร่วมที่ 2 ถึงแก่ความตาย ส. ภริยาโจทก์ร่วมที่ 2 หามีสิทธิเข้าดำเนินคดีต่างโจทก์ร่วมที่ 2 ตามความหมายแห่ง ป.วิ.อาญา มาตรา 29 ไม่ เพราะโจทก์ร่วมที่ 2 เป็นเพียงผู้จัดการแทนเด็กหญิง ร. ผู้ตายเท่านั้น โจทก์ร่วมที่ 2 ไม่ใช่ผู้เสียหายในความผิดฐานกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายโดยตรง ศาลชั้นต้นอนุญาตให้ ส. เข้าดำเนินคดีต่างโจทก์ร่วมที่ 2 จึงเป็นการไม่ชอบ, คำพิพากษาฎีกาที่ 5207/2550 โจทก์ ได้รับบาดเจ็บไม่ร้ายแรงมากถึงขนาดไม่สามารถจัดการเองได้ ไม่เข้าหลักเกณฑ์ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5 (2) ประกอบมาตรา 3 (3) ที่สามีโจทก์จะจัดการแทนโจทก์ได้, คำพิพากษาฎีกาที่ 4147/2550 ป.อ. มาตรา 277 วรรคแรก บัญญัติให้ผู้กระทำชำเราเด็กหญิงอายุยังไม่เกิน 15 ปี ซึ่งมีภริยาของตนนั้น มีความผิดโดยไม่คำนึงว่าเด็กหญิงนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม แต่หากเด็กหญิงนั้นยินยอมก็มีได้หมายความว่าเด็กหญิงนั้นมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดด้วย เมื่อเด็กหญิงทั้งสามถูกกระทำชำเรา แม้เด็กหญิงทั้งสามจะยินยอมก็เป็นบุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการ กระทำความผิดข้อหานี้ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 2 (4) โจทก์ร่วมที่ 2 ที่ 3 และที่ 5 ในฐานะผู้แทนโดยชอบธรรมย่อมมีอำนาจจัดการแทนเด็กหญิงทั้งสามตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 5 (1) และมีสิทธิยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในความผิดข้อหานี้ได้ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 3 (2), คำพิพากษาฎีกาที่ 5126/2549 ตาม หลักฐานบันทึกการรับเงินที่จำเลยได้ขีดใช้ให้แก่ฝ่ายผู้เสียหายที่สืบปรากฏว่า ในส่วนของผู้เสียหายที่ 1 และที่ 2 มีการลงชื่อโดยภริยาของผู้เสียหายที่ 1 และที่ 2 แม้จะเป็นภริยาโดยชอบด้วยกฎหมาย แต่ก็ไม่ใช่บุคคลผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 4, 5 และ 6 จึงไม่มีอำนาจยอมความแทนผู้เสียหายที่ 1 และที่ 2 ได้ ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 3 (5) บันทึกดังกล่าวไม่มีผลทำให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องในความผิดฐานฉ้อโกงที่จำเลย กระทำต่อผู้เสียหายที่ 1 และที่ 2 ระงับไป คงมีผลเพียงให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องของโจทก์ระงับไปเฉพาะแต่ความผิดข้อหาฉ้อ โกงที่จำเลยกระทำต่อผู้เสียหายที่ 3 และที่ 4 เท่านั้น, คำพิพากษาฎีกาที่ 5162/2547 ว. บิดาโจทก์ซึ่งเป็นผู้เสียหายโดยตรงจากการกระทำความผิดฐานฉ้อโกงของจำเลยถึง แก่ความตายโดยไม่ได้ถูกทำร้ายถึงตายตามมาตรา 5 (2) โจทก์ในฐานะเป็นผู้สืบสันดานจึงไม่มีอำนาจจัดการแทน ว. ฟ้องจำเลยได้ เมื่อ ว. เพียงแต่ร้องทุกข์โดยยังไม่ได้ฟ้องคดี ย่อมไม่ต้องด้วยบทบัญญัติมาตรา 29 ที่โจทก์จะดำเนินคดีต่าง ว. ผู้ตายต่อไปได้ โจทก์จึงไม่เป็นผู้เสียหายตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 2 (4) ไม่มีอำนาจฟ้องจำเลยในความผิดดังกล่าว, คำพิพากษาฎีกาที่ 3902/2549 บทบัญญัติของ พระราชบัญญัติ ส้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 22, 24 และ 25 เป็นบทบัญญัติที่จำกัดอำนาจในการจัดการเกี่ยวกับทรัพย์สินหรือกิจการของ ลูกหนี้แต่เฉพาะในทางแพ่งเท่านั้น หาได้รวมถึงการฟ้องร้องหรือต่อสู้อัยการด้วยไม่ กรณีที่โจทก์เป็นผู้เสียหายฟ้องจำเลยเป็นคดีอาญาในข้อหาบุกรุกโดยมิได้มีค่า ขอในส่วนแพ่งให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายหรือขับไล่จำเลยออกจากที่ดินของโจทก์ แม้โจทก์จะถูกศาลพิพากษาให้ล้มละลายแล้ว โจทก์ก็ยังมีอำนาจฟ้องร้องคดีอาญาได้เองตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 3 (2) และมาตรา 5 (3) ประกอบมาตรา 28 (2) หรือจะมอบอำนาจให้ผู้อื่นฟ้องแทนก็ได้, คำพิพากษาฎีกาที่ 1596/2549 เหตุเกิดรชชนกันผู้ตายมีส่วนประมาทอยู่บ้าง ผู้ตายจึงไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิยามในความผิดตาม ป.อ. มาตรา 291 ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 2 (4) โจทก์ร่วมซึ่งเป็นบุพการีผู้ตายย่อมไม่มีอำนาจจัดการแทนผู้ตายได้ตามมาตรา 5 (2) โจทก์ร่วมจึงไม่มีอำนาจเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการตามมาตรา 30 โจทก์ร่วมย่อมไม่มีสิทธิอุทธรณ์ขอให้ลงโทษจำเลยสถานหนักโดยไม่รอการลงโทษที่ศาลอุทธรณ์ภาค 3 รับวินิจฉัยปัญหาดังกล่าวให้จึงไม่ชอบ. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2556, จาก <http://deka2007.supremecourt.or.th/deka/web/search.jsp>

เพิ่งได้กล่าวมานี้ ไม่อยู่ในบังคับของกฎหมายจึงไม่อาจจัดการแทนผู้เสียหายและเป็นโจทก์ร่วมในคดีอาญาได้ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า เป็นการกำหนดเงื่อนไขบังคับก่อนสำหรับผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายที่ค่อนข้างเคร่งครัด คือ นอกจากจะมีขอบเขตที่จำกัดแล้วยังเป็นเงื่อนไขที่ทับซ้อนกับปัญหาเรื่องขอบเขตของ “ผู้เสียหาย” ที่กำหนด⁴ ไว้ค่อนข้างแคบและยังมีปัญหาความไม่ชัดเจนในทางปฏิบัติอีกชั้นหนึ่ง ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงเห็นว่า “ผู้เสียหาย” ในระบบกฎหมายไทยที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีความหมายจำกัดและแคบกว่า “ผู้เสียหายในคดีอาญา” ทั้งในทางเนื้อหาความเป็นผู้เสียหาย และตัวบุคคลที่จะถือว่าเป็นผู้เสียหาย เมื่อเทียบกับความหมายของ “ผู้เสียหายในคดีอาญา” ที่กำหนดไว้ในมาตรฐานสากล

(1) ในความผิดอาญาแผ่นดิน (ที่มีเอกชนเป็นผู้เสียหายด้วย) ฐานใดที่เอกชนผู้เสียหายจะได้รับสิทธิและการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมาย ซึ่งตามข้อสรุปที่กล่าวมาข้างต้นแล้วจะต้องรอคำวินิจฉัยชี้ขาดของศาล⁵ ผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่อในคดีอาญา จึงยังไม่อาจมีสิทธิใดๆ ในการผูกพันกระบวนการดำเนินคดีอาญา และกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้ต้องดำเนินการให้ความช่วยเหลือหรือปกป้องคุ้มครองสิทธิของตนได้

(2) และหากเป็นกรณีที่ศาลวินิจฉัยว่าเอกชนรายนั้นไม่ใช่ผู้เสียหาย จะทำให้ผู้เสียหายนอกจากจะไม่ใช่ผู้มีสิทธิฟ้องดำเนินคดีอาญาแล้วยังทำให้ไม่อาจได้รับความคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายได้ รวมถึงสิทธิประการอื่นของผู้เสียหายตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดด้วย เช่น สิทธิในการได้รับค่าตอบแทนจากรัฐ สิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม ฯลฯ นอกเสียจากว่าความหมายของผู้เสียหายตามที่รัฐธรรมนูญเคยกล่าวถึงในมาตรา 40 ไม่ได้มีความหมายเดียวกันกับความหมายของผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และแนวบรรทัดฐานของศาลฎีกาที่วางไว้ ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญ 2540 จะเคยกำหนดคุณสมบัติของผู้เสียหายไว้ว่า “เป็นผู้ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น”⁶ ซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกับหลักเรื่องผู้เสียหายโดยนิตินัยที่ศาลฎีกาวางไว้ก็ตามที่ ดังนั้น การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามมาตรฐานของสากลในประเทศไทยจึงเกิดปัญหาในทางปฏิบัติ ประเด็นนี้มีความสำคัญ เพราะว่าการพิจารณาว่าใครเป็นผู้เสียหายหรือไม่เป็นสิ่งที่ต้องมาก่อน

(3) ในระหว่างที่รอคำวินิจฉัยของศาลว่าเป็นผู้เสียหายหรือไม่ (รวมถึงกรณีของผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย) เอกชนผู้ตกเป็นเหยื่อและได้รับความเสียหายตามความเป็นจริง ไม่อาจได้รับการช่วยเหลือประการใดจากภาครัฐ เพราะยังไม่ใช่ผู้เสียหาย หรือหากได้รับไปแล้วก็ต้องคืน เพราะถือว่าสิทธิในฐานะผู้เสียหายไม่มีมาตั้งแต่เริ่มต้น ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติของเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองดูแลผู้เสียหายดังกล่าวมาตั้งแต่เริ่มต้น และในที่สุดจะส่งผลกระทบต่อกรดำเนินคดีอาญาเพื่อควบคุมอาชญากรรมในภาพรวมของประเทศ

⁴ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4)

⁵คำพิพากษาฎีกาที่ 4212/2550

⁶แต่เดิมบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 245 วรรคสอง ปัจจุบันได้บัญญัติไว้ในมาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550.

(4) การยึดหลักว่า กฎหมายอาญาเรื่องใดมุ่งคุ้มครองผลประโยชน์ของเอกชน เอกชนผู้ที่ได้รับผลกระทบเป็นผู้เสียหาย และกฎหมายอาญาเรื่องใดมุ่งคุ้มครองทั้งผลประโยชน์ที่เป็นของเอกชนและผลประโยชน์ของส่วนรวม เอกชนไม่อาจเป็นผู้เสียหายได้โดยเคร่งครัด จะทำให้การพิจารณาว่าใครเป็นผู้เสียหายมีความชัดเจนมากขึ้นแต่อาจถูกโต้แย้งได้

ดังนั้น ขอบเขตความเป็นผู้เสียหายตามกฎหมายไทย ยังไม่อาจทำให้ผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับการคุ้มครองสิทธิที่ตั้งวัตถุประสงค์ของมาตรฐานสากลได้

2. ปัญหาการแจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายในคดีอาญารับทราบ

ปัญหาการแจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายทราบ เป็นปัญหาประการสำคัญอีกประการหนึ่ง คือผู้เสียหายไม่อาจทราบได้ว่าตนมีสิทธิประการใดบ้างตามกฎหมายเมื่อตกเป็นเหยื่อของการกระทำความผิดอาญา เพราะในระบบการดำเนินคดีของประเทศไทย ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าให้เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานใดในการแจ้งสิทธิตามกฎหมายให้ผู้เสียหายรับทราบตั้งแต่เริ่มต้นดำเนินคดีอาญา ทั้งในกรณีของความผิดอาญาแผ่นดิน และความผิดอาญาต่อส่วนตัว จึงส่งผลให้ผู้เสียหายไม่สามารถใช้สิทธิตามกฎหมายของตนเพื่อประโยชน์ในการเยียวยาฟื้นฟูความเสียหายที่ได้รับ หรือเพื่อให้ได้รับการคุ้มครองและการบริการช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องได้ ถึงแม้ว่าในเวลาต่อมาจะมีการกำหนดเป็นแนวปฏิบัติให้เจ้าพนักงานแจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายในคดีอาญารับทราบ เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้มีหนังสือที่ ตร. 0011.4083 ลงวันที่ 26 พฤศจิกายน 2555 กำหนดแนวทางปฏิบัติให้พนักงานสอบสวนทั่วประเทศ แจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายในคดีอาญารับทราบและถือปฏิบัติโดยทั่วกัน เป็นต้น

ดังนั้น จึงเห็นว่าสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานสากลมีความสำคัญมากเช่นเดียวกับการแจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายทราบว่าผู้เสียหายมีสิทธิประการใดบ้างตามกฎหมาย เพื่อประโยชน์ในการที่ผู้เสียหายสามารถดำเนินการใช้สิทธิดังกล่าวในการปกป้องผลประโยชน์ส่วนตัวและได้รับการเยียวยาความเสียหายได้ การแจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายทราบจึงเป็นเรื่องที่ต้องกระทำก่อนและควรเป็นสิทธิในกระบวนการดำเนินคดีอาญาประการหนึ่งเช่นเดียวกับการกำหนดให้มีการแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบ เพราะหากผู้เสียหายไม่มีสิทธิทั้งสองประการนี้ การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในประการอื่นย่อมไม่สามารถบรรลุผลได้ รวมถึงสิทธิต่างๆ ที่ผู้เสียหายที่มีอยู่จะไม่เกิดประโยชน์ประการใดถ้าผู้เสียหายไม่สามารถรับรู้ได้ว่าตนมีสิทธิดังกล่าวหรือไม่ อย่างไร และโดยวัตถุประสงค์ของการแจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายทราบดังที่กล่าวมานี้มีความแตกต่างกับวัตถุประสงค์ของการแจ้งสิทธิในกรณีของผู้ต้องหาหรือจำเลย ดังนั้น การแจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายทราบหรือไม่ จึงไม่กระทบต่อการดำเนินคดีอาญาดังเช่นกรณีของการแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบ แต่การไม่แจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายทราบอาจทำให้เกิดความรับผิดชอบในทางปกครองได้

จึงอาจกล่าวได้ว่าหากสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access to Justice and Fair Treatment) ตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานสากลมีความสำคัญมากเพียงใด และในทำนองเดียวกันสิทธิที่ผู้เสียหายจะต้องได้แจ้งให้ทราบว่าผู้เสียหายมีสิทธิประการใดบ้างตามกฎหมาย

ย่อมมีความสำคัญเช่นเดียวกันเพราะถ้าผู้เสียหายไม่มีสิทธิทั้งสองประการนี้ การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในประการอื่นย่อมไม่สามารถบรรลุผลได้อีกทั้ง สิทธิต่างๆ ที่ผู้เสียหายมีอยู่คงหมดความหมายถ้าผู้เสียหายไม่สามารถรับรู้ได้ว่าตนมีสิทธิดังกล่าวหรือไม่ประการใด

3. ปัญหาอื่นๆ

3.1 จากรายงานผลการศึกษาวิจัยของคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เรื่องโครงการศึกษาแนวทางการจัดตั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่กำกับดูแลระบบการให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรมโดยเฉพาะและครบวงจร : กรณีศึกษาประเทศสวีเดน (2559) สรุปได้ว่านอกเหนือจากข้อจำกัดด้านงบประมาณที่ได้รับอย่างจำกัดและการให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรมโดยหน่วยงานต่างๆ มีความซ้ำซ้อนกันการประสานงานไม่มีรูปแบบแนวทางที่ชัดเจนและล่าช้า ขาดการเชื่อมโยงระบบแล้ว โครงสร้างทางกฎหมายและกลไกที่มีอยู่ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559) ทำให้กระจายงานกว้างขวางมากขึ้นในเชิงพื้นที่ ซึ่งมีผลดีคือประชาชนเข้าถึงได้ง่ายแต่อาจมีปัญหาเรื่องเกณฑ์การพิจารณาอนุมัติจึงควรกำหนดเกณฑ์ให้มีมาตรฐานเพื่อควบคุมการใช้ดุลพินิจและควรกำหนดให้มีการแจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายหรือจำเลยทราบแล้วแต่กรณี การมีช่องทางเข้าถึงบริการของภาครัฐ การส่งต่อไปในการให้บริการอื่นๆ ที่มีใช้การช่วยเหลือด้านการชดเชยรูปตัวเงินประการเดียว สิ่งที่สำคัญคือ การช่วยเหลือเยียวยาด้านจิตใจ การส่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและควรเปิดให้หน่วยงานภาคประชาสังคม และหน่วยงานเอกชนเข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมด้วย

3.2 การปฏิรูปสิทธิของผู้เสียหาย (เหยื่อในคดีอาญา) ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมมีอำนาจหน้าที่ศึกษา วิเคราะห์ จัดทำแนวทาง แผนการปฏิรูปวิธีการปฏิรูปพร้อมกำหนดเวลาการปฏิรูป และข้อเสนอแนะเพื่อการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านกฎหมาย กระบวนการยุติธรรม และการบังคับใช้กฎหมายให้สัมฤทธิ์ผล ซึ่งได้ผ่านความเห็นชอบของสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศแล้ว มีดังนี้

ประเทศไทยได้ให้ความคุ้มครองสิทธิผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดทางอาญา (เหยื่อหรือผู้เสียหาย) ในกฎหมายต่างๆ เช่น พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2559 โดยบัญญัติรองรับสิทธิในการได้รับค่าตอบแทน หากเป็นความผิดตามกฎหมายอาญาในความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดภัยอันตรายต่อประชาชน ความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย ความผิดต่อเสรีภาพและชื่อเสียง ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินบางฐาน พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 กำหนดสิทธิได้รับค่าตอบแทนของผู้เสียหายในฐานะพยานสิทธิได้รับค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรตามระเบียบกระทรวงยุติธรรม สิทธิอุทธรณ์คำสั่งเรียกคืนค่าตอบแทนอันมิใช่คำสั่งของศาล สิทธิหรือประโยชน์ที่ผู้เสียหายในฐานะพยานพึงได้รับตามกฎหมายอื่น แม้จะได้มีการเรียกร้องหรือการได้มาซึ่งสิทธิหรือประโยชน์ตามกฎหมายคุ้มครองพยานแล้ว สิทธิได้รับค่าเลี้ยงชีพที่สมควร กรณีใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานตามมาตรา 10

(พ.ร.บ. คຸ້ມครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 4 มาตรา 10 มาตรา 15 มาตรา 16 มาตรา 17 มาตรา 19 และมาตรา 20) และพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 กำหนดสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนจากการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ โดยพนักงานอัยการเป็นผู้เรียกให้ เป็นต้น

สิทธิที่สำคัญของผู้เสียหายที่ประเทศไทยยังไม่มี คือการแจ้งข้อมูลความคืบหน้าในคดีให้ผู้เสียหายทราบในทุกขั้นตอน ผู้เสียหายไม่ทราบสิทธิของตนเองในการเข้าถึงข้อมูลหรือความช่วยเหลือตามกฎหมาย ยกตัวอย่างเช่น เมื่อจำเลยขอปล่อยตัวชั่วคราว ผู้เสียหายสามารถคัดค้านได้ แต่ในความเป็นจริงไม่มีการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิดังกล่าว แม้ประเทศไทยมีการคุ้มครองผู้เสียหายซึ่งปรากฏอยู่ในมาตรา 44/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งให้ผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนเข้ามาในคดีอาญาได้ แต่อย่างไรก็ตาม มาตรานี้กลับไม่สามารถนำมาใช้ในทางปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเมื่อผู้พิพากษาตัดสินให้จำเลยใช้ค่าสินไหมทดแทน แต่กระบวนการบังคับคดีนั้นกลับอยู่ในส่วนของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งการบังคับคดีตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนั้นต้องมีค่าธรรมเนียม ซึ่งถ้าผู้เสียหายไม่ชำระค่าธรรมเนียมพนักงานบังคับคดีก็ไม่ดำเนินการขายทอดตลาด

กระบวนการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายตามหลักสากล สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประการ ได้แก่ สิทธิในการได้รับความคุ้มครองความปลอดภัย สิทธิในการได้รับค่าชดเชยความเสียหายจากรัฐ สิทธิได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสม และสิทธิในการได้รับแจ้งข้อมูลความคืบหน้าในคดี จะเห็นได้ว่าการคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นรูปแบบตัวเงินเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิของผู้เสียหายเท่านั้น แต่สิทธิของผู้เสียหายที่ไม่เป็นตัวเงินมีความสำคัญมาก ความยุติธรรมที่ผู้เสียหายได้รับนั้น บางครั้งไม่ได้ขึ้นอยู่กับจำนวนเงินที่ได้รับแต่เป็นความรู้สึกที่ผู้เสียหายรู้สึกว่าได้ได้รับความยุติธรรม ได้รับการปฏิบัติที่ดีจากบุคคลในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งกระบวนการยุติธรรมดั้งเดิมนั้น ถือว่าผู้เสียหายคือหัวใจ คือตัวชี้วัดว่ากระบวนการยุติธรรมมีประสิทธิภาพแค่ไหน ในอดีตตั้งแต่สมัยโบราณนั้นยึดถือหลักการทำให้ผู้เสียหายพึงพอใจมาโดยตลอด อย่างเช่น หลักตาต่อตาฟันต่อฟัน เป็นต้น ซึ่งต่อมาภายหลังเห็นว่าความผิดนั้นเป็นความผิดที่รัฐได้รับผลกระทบ ไม่ได้เสียหายเฉพาะผู้เสียหายเท่านั้น และรัฐควรมีหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาแทนที่จะให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดไปตกลงกันเอง ทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาหลงลืมสิทธิของผู้เสียหายไป ด้วยเหตุนี้จึงมีแนวคิดที่ว่า ผู้เสียหายควรมีส่วนในกระบวนการยุติธรรมในทุกขั้นตอน ปัจจุบันมีหลายประเทศที่ให้สิทธิผู้เสียหายมีส่วนร่วมกับการยุติธรรมและมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในระดับสากลด้วย ตัวอย่างในสหราชอาณาจักรมีการตั้งหน่วยงานช่วยเหลือผู้เสียหาย และประสานงานและให้ข้อมูลผู้เสียหาย ซึ่งมาตรการดังกล่าวยังไม่ปรากฏในประเทศไทย

นอกจากนี้ ปัญหาทัศนคติของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยก็เป็นเรื่องที่ต้องปรับเปลี่ยนในหลายด้าน บางกรณีทำให้ผู้เสียหายตกเป็นเหยื่อจากเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมเสียเอง เช่น อาจถูกทนายความหลอกลวงให้ต่อสู้คดีผิดไปจากข้อเท็จจริงอาจถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจสอบปากคำแบบไม่เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในกรณีหญิงถูกข่มขืนกระทำชำเรา

หากมีการปรับทัศนคติของบุคคลในกระบวนการยุติธรรมร่วมกับการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย จะทำให้การคุ้มครองผู้เสียหายมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ควรบัญญัติสิทธิของผู้เสียหายไว้ในกฎหมาย

โดยเฉพาะ เช่นเดียวกับกฎหมายเยอรมันและกฎหมายญี่ปุ่น จึงจะเป็นหลักประกันสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่อได้อย่างแท้จริงจึงต้องมีการปฏิรูประบบการคุ้มครองผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดทางอาญา (เหยื่อหรือผู้เสียหาย)

ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมที่หน่วยงานกระบวนการยุติธรรมปฏิบัติต่อผู้เสียหาย

1. ผู้เสียหายไม่ทราบสิทธิและขั้นตอนในการดำเนินคดี ไม่มีทนายความช่วยเหลือและไม่ทราบสิทธิในการเรียกค่าเสียหาย ไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมในทุกขั้นตอน ต้องติดตามความคืบหน้าด้วยตัวเอง ไม่ได้รับการดูแลอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการขอความช่วยเหลือ เมื่อศาลพิพากษายกฟ้องไม่มีผู้ใดแจ้งให้ผู้เสียหายทราบ
2. ผู้เสียหายตามกฎหมายมีความหมายแคบ ไม่ขยายความไปถึงผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด
3. ไม่มีกฎหมายกำหนดให้หน่วยงานใดแจ้งสิทธิแก่ผู้เสียหาย เจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยไม่ช่วยเหลือผู้เสียหายตามสิทธิที่ผู้เสียหายได้รับการประกันสิทธิ
4. สถานที่ตั้งของหน่วยงานคุ้มครองสิทธิมีความไม่แน่นอน ทำให้ประชาชนสับสน ขาดแคลนเจ้าหน้าที่ที่ให้บริการเพียงพอ มีการจ่ายค่าตอบแทนล่าช้า เจ้าหน้าที่ทำงานไม่ต่อเนื่อง มีความยุ่งยากในการยื่นขอค่าตอบแทน
5. ผู้เสียหายถูกตีตราจากสังคมโดยการนำเสนอข้อมูลผ่านสื่อ และไม่สามารถนำข้อมูลเหล่านั้นออกจากสื่อได้

แนวความคิดคุ้มครองสิทธิของจำเลยและแนวความคิดคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายมีการพัฒนาในลักษณะคู่ขนานกันมาตลอดแต่นำมาเปรียบเทียบกันไม่ได้ด้วยมาจากพื้นฐานแนวคิดที่ต่างกัน โดยแนวคิดในส่วนของจำเลยที่ต้องให้ความคุ้มครองเนื่องจากจำเลยอาจต้องสูญเสียอิสรภาพจึงต้องจัดให้มีหลักประกันการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในส่วนของผู้เสียหายก็มีแนวคิดที่จะให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยหรือเยียวยาให้กลับคืนสู่สภาพปกติให้ได้มากที่สุดจึงบัญญัติกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายสำหรับการทำงานของศาลจะมองในมุมกว้างโดยจะมองทั้งความเสียหายและผู้เสียหายเพื่อจะใช้ประกอบดุลพินิจในการลงโทษและการกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดซึ่งทำให้มีความจำเป็นในการค้นหาความจริงลึกลงไปถึงมูลเหตุจูงใจในการก่อคดีหากมีบุคคลภายนอกที่ไม่ใช่บุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีโดยตรง เช่นโจทก์จำเลยหรือพยานแล้วมานั่งฟังการพิจารณาในศาลบ่อยครั้งก็จะพบว่าเป็นตัวผู้เสียหายหรือเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายเช่นบุคคลในครอบครัวผู้เสียหายหรือผู้ตาย เป็นต้น ความต้องการอย่างแท้จริงของบุคคลผู้ได้รับความเสียหายบ่อยครั้งพบว่าไม่ได้อยู่ที่ตัวเงินเพียงอย่างเดียวต้องมีการให้ทั้งทางฝ่ายผู้เสียหายและฝ่ายผู้ต้องหามาพูดคุยกันถึงการแก้ไขเยียวยาผู้เสียหายรวมทั้งบางครั้งก็ต้องพูดคุยถึงการแก้ไขเยียวยาตัวจำเลยด้วยและให้มีกระบวนการติดตามประเมินผลบางที่วิธีการดังกล่าวนี้ อาจจะระงับข้อพิพาทได้ในเบื้องต้นโดยไม่ต้องพึ่งพากระบวนการในชั้นศาลและเป็นการเยียวยาผู้เสียหายได้ทางหนึ่งด้วยภาครัฐต้องมีความเห็นอกเห็นใจผู้เสียหายก็จะเป็นการเยียวยาผู้เสียหายเบื้องต้นอยู่ในตัวเช่นต้องสอบถามทุกข์สุขของผู้เสียหายที่ถูกข่มขืนจนอับอายไม่อยากจะออกไปสังคมกับคนในชุมชนของตนเองสำหรับในกระบวนการ

ศาลก็ต้องทำให้สมดุลกับการคุ้มครองสิทธิของจำเลยด้วยเพื่อรักษาความเป็นกลางในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลในการแก้ปัญหาเรื่องการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายนี้หน่วยงานของรัฐควรมีการทำงานในเชิงรุกยิ่งขึ้นดังจะเห็นได้จากข่าวสารต่างๆ ในปัจจุบันที่ผู้เสียหายต้องไปพึ่งพามูลนิธิหรือสื่อสารมวลชนซึ่งเข้าถึงได้ง่ายและแก้ไขเยียวยาผู้เสียหายได้จริงผู้เสียหายจึงได้พึ่งพาสื่อมวลชนหรือมูลนิธิดังนั้นหน่วยงานของรัฐจึงควรปรับตัวให้สามารถเข้าถึงได้ง่ายและแก้ไขปัญหาได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพในการแจ้งความคืบหน้าของคดีนั้นแม้สำนักงานตำรวจแห่งชาติมีระเบียบให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้แจ้งความคืบหน้าของผลคดีในทุกๆ ระยะแก่ผู้เสียหายก็ตามแต่เมื่อไม่ได้บัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งเป็นกฎหมายหลักก็ไม่ใช่หลักประกันที่ดีว่าจะมีการปฏิบัติที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลที่ให้ความคุ้มครองผู้เสียหายอย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดสิทธิของผู้เสียหายและผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิไว้ในมาตรา 25 วรรคสามและวรรคสี่ ดังนี้

“บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญสามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่นย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ”

ตามวรรคสี่ของมาตรา 25 ข้างต้น รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาและช่วยเหลือจากรัฐ ตามที่กฎหมายบัญญัติซึ่งต้องมีกฎหมายออกมารับรองสิทธิและการเยียวยาช่วยเหลืออย่างไรก็ดี ในวรรคสามได้บัญญัติรับรองว่า สิทธิของผู้ถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพอาจใช้สิทธิทางศาลได้หรือยกเป็นข้อต่อสู้ในศาลได้ด้วย ซึ่งควรมีการพิจารณาและยกร่างกฎหมายเพื่อรองรับสิทธิดังกล่าวเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการบังคับให้เป็นไปตามหลักสากล

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

สรุปสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามมาตรฐานสากลและไทย

สิทธิในการมีส่วนร่วมกับคดี	สิทธิในการได้รับค่าชดเชยความเสียหายจากรัฐ	สิทธิได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสม	สิทธิในการได้รับแจ้งข้อมูลความคืบหน้าในคดี	สิทธิป้องกันการกระทำ ความผิดซ้ำ
ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง				
ยังไม่มีการระบุไว้ อย่างชัดเจนในเรื่อง สิทธิในการมีส่วนร่วม กับคดีในภาพรวม มีแต่ระบุไว้เพียง สิทธิในการร้องทุกข์ ฟ้องร้อง ขอเข้าร่วม เป็นโจทก์นำสืบพยาน หลักฐานอุทธรณ์ฎีกา ตามที่กำหนดไว้ใน ประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา	พระราชบัญญัติ ค่าตอบแทนเสียหาย และค่าทดแทนและ ค่าใช้จ่ายแก่จำเลยใน คดีอาญา พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2559	1. รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 40 2. ปฏิญญาสากลว่า ด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1985	1. รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 40 2. ประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา กำหนดเกี่ยวกับการส่ง ไม่ฟ้องของพนักงาน อัยการตามมาตรา 146 3. พระราชบัญญัติข้อมูล ข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 มาตรา 9 แต่มี ข้อยกเว้นตาม มาตรา 15	ยังไม่มีการระบุไว้ อย่างชัดเจนใน เรื่องสิทธิป้องกัน การกระทำความผิด ซ้ำ มีแต่ระบุไว้เพียง การเพิ่มโทษ ในกรณี ที่กระทำความผิด ซ้ำ เช่น การเพิ่ม โทษเพราะกระทำ ความผิดอีก

2. ข้อเสนอในการปฏิรูปการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหาย (เหยื่อในคดีอาญา) ตามแนวคณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ มีดังนี้

ควรมีการปฏิรูประบบการคุ้มครองผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดทางอาญา (เหยื่อหรือผู้เสียหาย) โดยการผลักดันให้มีการบัญญัติรองรับเรื่องการคุ้มครองผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดทางอาญา (เหยื่อหรือผู้เสียหาย) ในรัฐธรรมนูญ เทียบเคียงจากกฎหมายอังกฤษ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และมาตรฐานของสหประชาชาติ รวมถึงปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในประเทศไทย แล้วนำมาพิจารณาแก้ไข ปรับปรุง กฎหมายที่เกี่ยวข้องซึ่งอาจเป็นการแก้ไขกฎหมายที่มีอยู่เดิม หรือยกร่างกฎหมายขึ้นใหม่ทั้งฉบับ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของการบริหารงานบุคคล งบประมาณของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนพิจารณาถึงลักษณะเฉพาะของผู้เสียหายแต่ละประเภท การประสานความร่วมมือ และมาตรฐานในการช่วยเหลือมาประกอบการพิจารณารับฟังข้อเสนอแนะจากประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาตามกฎหมายไทยสามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้การแก้ไข ปรับปรุงกฎหมายดังกล่าว อาจมีเนื้อหาสาระสำคัญดังตัวอย่างต่อไปนี้

2.1 กำหนดสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ตั้งแต่ขั้นก่อนฟ้อง ระหว่างพิจารณา และหลังจากศาลพิพากษาคดีถึงที่สุด ตามหลักสากลและกฎหมายต่างประเทศ

2.2 กำหนดองค์กรที่กำกับดูแลการบังคับให้เป็นไปตามสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

2.3 กำหนดรูปแบบการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งเน้นการประสานงาน และวางมาตรฐานในการช่วยเหลือ และการพัฒนาเครือข่าย

2.4 มีหลักการและเหตุผล ความจำเป็นตามแบบที่เสนอกฎหมายของคณะรัฐมนตรีกำหนด

ทั้งนี้ คณะทำงานโครงการปฏิรูประบบการคุ้มครองสิทธิของผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญา (เหยื่อหรือผู้เสียหาย) ได้จัดทำร่างกฎหมายคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา เพื่อเป็นตัวอย่างประกอบการพิจารณาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสำหรับใช้ในการพัฒนากฎหมายให้เป็นไปตามแผนการปฏิรูประบบการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญา (เหยื่อหรือผู้เสียหาย) ต่อไป เช่น

1) หลักการแห่งกฎหมาย : เพื่อคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาให้ครอบคลุมถึงการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม การได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิด การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยรัฐ และการได้รับความช่วยเหลือตามมาตรฐานสากล โดยจัดให้มีคณะกรรมการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาทั้งในระดับชาติและในระดับจังหวัดมีพนักงานเจ้าหน้าที่ มีศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา เพื่อทำหน้าที่ให้ผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาได้รับการคุ้มครองสิทธิอันพึงได้รับอย่างแท้จริง ทั้งนี้กฎหมายคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาหมายรวมถึงผู้เสียหายและผู้มีอำนาจจัดการแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และในกรณีผู้เสียหายถึงแก่ชีวิต หรือได้รับอันตรายสาหัสให้หมายรวมถึงผู้ที่ได้รับผลกระทบทางสิทธิและทายาทของผู้เสียหายตามหลักกฎหมายแพ่ง และโดยสายโลหิตด้วย นอกจากนี้มีการให้ความคุ้มครองทางกาย จิตใจ ทรัพย์สินรวมถึงการดูแล ช่วยเหลือผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา การช่วยเหลือทางกฎหมาย การคุ้มครองความปลอดภัยหลังจากถูกประทุษร้ายจนถึงการบังคับคดี ทั้งนี้ ไม่ว่าจะพบตัวผู้กระทำความผิดหรือหรือศาลลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยหรือไม่ก็ตาม

2) เหตุผลในการเสนอกฎหมาย : เนื่องจากการช่วยเหลือเยียวยาความเสียหายของผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาตามกฎหมายของประเทศไทยค่อนข้างแคบ โดยจะเยียวยาในด้านการเงินเป็นหลัก ขาดการดูแลด้านจิตใจและการดูแลในระหว่างการดำเนินคดี จึงเป็นช่องว่าง ไม่ครอบคลุมสิทธิของผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาอันพึงได้รับความคุ้มครองซึ่งประกอบด้วย การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมการได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิดการได้รับการชดเชยความเสียหายโดยรัฐ และการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา

สาระสำคัญแห่งกฎหมาย เช่น มีคณะกรรมการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาทั้งในระดับชาติและในระดับกรุงเทพมหานครและจังหวัด มีการกำหนดอำนาจหน้าที่พนักงานเจ้าหน้าที่หลักเกณฑ์การคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาอย่างชัดเจน มีศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา และกองทุนคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา ทั้งนี้ ผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญามีสิทธิได้รับการคุ้มครองประกอบด้วย

(1) สิทธิที่จะเข้ามีส่วนร่วมในคดีอาญา ตั้งแต่ก่อน ระหว่าง และในชั้นบังคับโทษทางอาญาหรือคำสั่งศาลที่เกี่ยวกับค่าเสียหาย

- (2) สิทธิที่จะได้รับแจ้งข้อมูลความคืบหน้าของคดี ในทุกขั้นตอนของการดำเนินคดี
- (3) สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองความปลอดภัย การปฏิบัติที่เหมาะสม
- (4) สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายทางร่างกาย จิตใจ อย่างเหมาะสม รวดเร็วและเป็นธรรม
- ทั้งจากผู้กระทำความผิดและตามที่กฎหมายบัญญัติ
- (5) สิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมาย และสวัสดิการอื่นที่จำเป็นก่อนและระหว่างการดำเนินคดี และในชั้นบังคับคดี

(6) ได้รับการคุ้มครองช่วยเหลืออื่นใด ตามที่คณะกรรมการกำหนด

นอกจากนี้ มีการป้องกันการถูกทำร้ายซ้ำ เพื่อเป็นการคุ้มครองสวัสดิภาพและป้องกันการทำร้ายซ้ำ ในกรณีที่หากพนักงานเจ้าหน้าที่หรือพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ หรือศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา เห็นว่ามีเหตุอันควรเชื่อว่า ผู้กระทำความผิดจะทำร้ายซ้ำ หรือผู้เสียหายจะมีความเสี่ยงที่จะตกเป็นผู้เสียหายอาจร้องขอต่อศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญา เพื่อให้มีคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวเพื่อป้องกันมิให้ถูกทำร้ายซ้ำ หรือสั่งให้ผู้กระทำความผิดต้องงดเว้นไม่กระทำการหรือต้องกระทำการอย่างใด หรือสั่งให้ผู้เสียหายได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายได้ และมีการประชาสัมพันธ์หรือวางแผน ในการป้องกันอาชญากรรมหรือแจ้งเตือนประชาชนให้มีความระมัดระวังต่อการตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ

ทั้งนี้ โดยมีร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา พ.ศ. ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา พ.ศ. มีจำนวน 57 มาตรา โดยแบ่งออกเป็น 6 หมวด ได้แก่

หมวด 1 คณะกรรมการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาแห่งชาติ

หมวด 2 คณะกรรมการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญากรุงเทพมหานคร และจังหวัด

หมวด 3 อำนาจหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่

หมวด 4 หลักเกณฑ์การคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา

หมวด 5 ศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา

หมวด 6 กองทุนคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา

2. เนื้อหาสาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติ

2.1 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา พ.ศ. เป็นกฎหมายว่าด้วยการให้ความคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาซึ่งหมายความรวมถึงผู้เสียหายและผู้มีอำนาจจัดการแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และในกรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ชีวิต หรือได้รับอันตรายสาหัส ให้หมายความรวมถึงผู้ที่ได้รับผลกระทบทางสิทธิและทายาทของผู้เสียหายตามหลักกฎหมายแพ่ง และโดยสายโลหิตด้วย โดยมีการให้ความคุ้มครองทางกาย จิตใจ ทรัพย์สิน รวมถึงตลอดถึงการดูแลช่วยเหลือผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา การช่วยเหลือทางกฎหมาย การคุ้มครองความปลอดภัย

หลังจากถูกประทุษร้าย จนถึงการบังคับคดี และการป้องกันมิให้ผู้ได้รับความเสียหายถูกประทุษร้ายซ้ำ ทั้งนี้ ไม่ว่าจะพบตัวผู้กระทำความผิดหรือศาลลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยหรือไม่ก็ตาม

2.2 ผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติ (มาตรา 5) ให้ประธานศาลฎีกา อัยการสูงสุด รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของตน

2.3 คณะกรรมการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาแห่งชาติ มีรองนายกรัฐมนตรีที่ได้รับมอบหมายจากนายกรัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการ มีคณะกรรมการจากผู้ทรงคุณวุฒิอื่นที่เกี่ยวข้องตามมาตรา 6 และมีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 7 กำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ มาตรการ และเสนอความเห็น เพื่อให้มีการปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา

2.4 มีคณะกรรมการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญากรุงเทพมหานครและจังหวัดตามมาตรา 15 และมาตรา 16 โดยมีผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครหรือผู้ว่าราชการจังหวัด แล้วแต่กรณี เป็นประธานกรรมการ มีอำนาจและหน้าที่ตามมาตรา 19 เพื่อคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาเขตกรุงเทพมหานครหรือเขตจังหวัดให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลและตามที่คณะกรรมการระดับชาติกำหนด

2.5 พนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการแต่งตั้งตามพระราชบัญญัตินี้มีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 22 เพื่อให้ความคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา และประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการให้ความช่วยเหลือ รวมถึงมีอำนาจในการดำเนินคดีแทนผู้เสียหายหากได้รับการมอบอำนาจ

2.6 สิทธิได้รับการคุ้มครอง ช่วยเหลือ ผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา กำหนดไว้ในมาตรา 24 อันได้แก่

(1) สิทธิที่จะเข้ามีส่วนร่วมในคดีอาญา ตั้งแต่ก่อน ระหว่าง และในชั้นบังคับโทษทางอาญา หรือคำสั่งศาลที่เกี่ยวกับค่าเสียหาย

(2) สิทธิที่จะได้รับแจ้งข้อมูลความคืบหน้าของคดี ในทุกขั้นตอนของการดำเนินคดี

(3) สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองความปลอดภัย การปฏิบัติที่เหมาะสม

(4) สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายทางร่างกาย จิตใจ อย่างเหมาะสม รวดเร็วและเป็นธรรมทั้งจากผู้กระทำความผิดและตามที่กฎหมายบัญญัติ

(5) สิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมาย และสวัสดิการอื่นที่จำเป็นก่อนและระหว่างการดำเนินคดี และในชั้นบังคับคดี

(6) ได้รับการคุ้มครองช่วยเหลืออื่นใด ตามที่คณะกรรมการกำหนด

2.7 การแจ้งความคืบหน้าทางคดี มาตรา 30 กำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบในแต่ละขั้นตอนการดำเนินคดี เป็นผู้รับผิดชอบในการแจ้งความคืบหน้าในการดำเนินคดีแก่ผู้เสียหาย รวมถึงเมื่อผู้กระทำความผิดได้รับการปล่อยตัวหรือพ้นโทษ

2.8 การป้องกันการถูกทำร้ายซ้ำ เพื่อเป็นการคุ้มครองสวัสดิภาพและป้องกันการทำร้ายซ้ำ มาตรา 35 กำหนดว่าหากพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือพนักงานสอบสวน หรือพนักงานอัยการ หรือศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา เห็นว่ามีเหตุอันควรเชื่อว่า ผู้กระทำความผิดจะทำร้ายซ้ำ หรือผู้เสียหาย

มีความเสี่ยงที่จะตกเป็นผู้เสียหาย อาจร้องขอต่อศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญา เพื่อให้มีคำสั่งคุ้มครองชั่วคราว เพื่อป้องกันมิให้ถูกทำร้ายซ้ำ หรือสั่งให้ผู้กระทำความผิดต้องงดเว้นไม่กระทำการหรือต้องกระทำการอย่างใด หรือสั่งให้ผู้เสียหายได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายได้ และมีการประชาสัมพันธ์หรือวางแผนในการป้องกันอาชญากรรมหรือแจ้งเตือนประชาชนให้มีความระมัดระวังต่อการตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ ตามมาตรา 36

2.9 ศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา กำหนดไว้ในมาตรา 43 ให้มหาวิทยาลัยหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชน สำนักงานนายความ สมาคม มูลนิธิ องค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไรที่ประสงค์จะให้ความคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาและมีประสบการณ์ในด้านการให้ความคุ้มครองที่ได้มาตรฐานตามที่คณะกรรมการกำหนดอาจยื่นคำขอต่อคณะกรรมการเพื่อจดทะเบียนเป็นศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา มีอำนาจหน้าที่คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาตามมาตรา 44

2.10 มีกองทุนคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา (มาตรา 48) เพื่อเป็นทุนใช้จ่ายสำหรับการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาและเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารกองทุน โดยมีคณะกรรมการบริหารกองทุนตามมาตรา 51 พิจารณาอนุมัติการจ่ายเงิน บริหารกองทุน และรายงานสถานะการเงินและการจัดการกองทุนโดยรายได้จากกองทุน นอกจากจะมาจากเงินอุดหนุนจากรัฐแล้ว ยังได้จากค่าปรับและค่าบังคับปรับทรัพย์ในคดีอาญาตามอัตราที่กระทรวงการคลังกำหนดอันเป็นหลักในการบังคับจากทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดมาเยียวยาให้แก่ผู้ได้รับความเสียหาย

สำหรับร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา พ.ศ. เป็นร่างที่ได้รับความเห็นชอบในหลักการว่ามีประโยชน์ต่อการที่จะคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา และมีกลไกในการดำเนินการทั้งในการดำเนินการให้เป็นไปตามสิทธิของผู้เสียหายในระดับสากล และการสร้างกลไกทั้งในการประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และองค์กรเอกชนที่จะเข้ามาร่วมในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหาย คณะผู้วิจัยจะนำร่างดังกล่าวเข้าหารือ และวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสีย รวมถึงปรับปรุงถ้อยคำและกลไกเพื่อให้ได้หลักเกณฑ์และกลไกในการดำเนินการคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ และไม่ซ้ำซ้อนกับการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ได้รับความเสียหายที่มีอยู่ในกฎหมายแต่ละฉบับ แต่จะเป็นกฎหมายที่ร่วมบูรณาการเพื่อให้มีการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายที่ได้มาตรฐานสากลต่อไป โปรดดูร่างนี้ในภาคผนวก

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

บทที่ 3

แนวทางการให้ความคุ้มครองเหยี่ยวาผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

ในบทนี้จะกล่าวถึงแนวทางการให้ความคุ้มครองเหยี่ยวาผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

ความนำ

การให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามหลักกฎหมายของไทยนี้ มีกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หลายฉบับรวมถึงฉบับปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับหลักประกันสิทธิและเสรีภาพตามหลักสากล ได้แก่ ปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติกาสากลว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง เป็นต้น ซึ่งประเทศไทยได้ให้การรับรองและให้สัตยาบันแล้ว ซึ่งปัจจุบันมีทั้งหมด 8 ฉบับ ดังนี้

1. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR)
2. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: ICESCR)
3. อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women: CEDAW)
4. อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child: CRC) พิธีสารเลือกรับอีก 2 ฉบับ ดังนี้ พิธีสารเลือกรับเรื่องการขายเด็ก การค้าประเวณีและสื่อลามกที่เกี่ยวกับเด็ก (Optional Protocol to the Convention on Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography) และพิธีสารเลือกรับเรื่องความเกี่ยวพันของเด็กในความขัดแย้งกันด้วยอาวุธ (Optional Protocol to the Convention on Rights of the Child on the Involvement of Children in Armed Conflict)
5. อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination: CERD)
6. อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities)
7. อนุสัญญาต่อต้านการทรมาน และการประตบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention Against Torture and Other Cruel Inhuman or Degrading Treatment or Punishment: CAT)
8. อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการป้องกันบุคคลจากการหายสาบสูญโดยถูกบังคับ (International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance) ได้ลงนามแล้วเมื่อเดือนมกราคม 2555 และสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้มีมติให้รัฐบาลไทยให้การรับรองในเดือนมิถุนายน 2560

จากการที่ไทยได้เข้ารับรองหรือได้ให้สัตยาบันแล้วข้างต้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพไว้ ในมาตรา 4 และในหมวดว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพ ดังนี้

มาตรา 4 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง

ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน

มาตรา 25 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำการนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้น ไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น

สิทธิหรือเสรีภาพใดที่รัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ แม้ยังไม่มีมาตรการกฎหมายนั้นขึ้นใช้บังคับ บุคคลหรือชุมชนย่อมสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพนั้นได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 26 การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุนเหตุผลการจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย

กฎหมายตามวรรคหนึ่ง ต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง

มาตรา 27 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพได้ เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวกให้แก่เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ด้อยโอกาส ย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

บุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่จำกัดไว้ในกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรม

มาตรา 28 บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

การจับและการคุมขังบุคคลจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

การค้นตัวบุคคลหรือการกระทำใดอันกระทบกระเทือนต่อสิทธิหรือเสรีภาพในชีวิตหรือร่างกาย จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ

การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมจะกระทำมิได้

มาตรา 29 บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้

ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

การควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยให้กระทำมิได้เพียงเท่าที่จำเป็น เพื่อป้องกันมิให้มีการหลบหนี

ในคดีอาญา จะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองมิได้

คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณาและจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 30 การเกณฑ์แรงงานจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ หรือในขณะที่มี การประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือประกาศใช้กฎอัยการศึก หรือในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะสงครามหรือการรบ

มาตรา 31 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาและย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติหรือประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาของตน แต่ต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทย ไม่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของรัฐ และไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

มาตรา 32 บุคคลย่อมมีสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว เกียรติยศ ชื่อเสียง และครอบครัว

การกระทำอันเป็นการละเมิดหรือกระทบต่อสิทธิของบุคคลตามวรรคหนึ่ง หรือการนำข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้ประโยชน์ไม่ว่าในทางใดๆ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะ

มาตรา 33 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน

การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครอง หรือการค้นเคหสถานหรือที่รโหฐานจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 34 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น การจำกัดเสรีภาพดังกล่าวจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันสุขภาพของประชาชน

เสรีภาพทางวิชาการย่อมได้รับความคุ้มครอง แต่การใช้เสรีภาพนั้นต้องไม่ขัดต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และต้องเคารพและไม่ปิดกั้นความเห็นต่างของบุคคลอื่น

มาตรา 35 บุคคลซึ่งประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าวสาร หรือการแสดงความคิดเห็นตามจริยธรรมแห่งวิชาชีพ

การสั่งปิดกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นเพื่อลิดรอนเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง จะกระทำมิได้ การให้นำข่าวสารหรือข้อความใดๆ ที่ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนจัดทำขึ้นไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อนนำไปโฆษณาในหนังสือพิมพ์หรือสื่อใดๆ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะกระทำในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะสงคราม

เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทยการให้เงินหรือทรัพย์สินอื่นเพื่ออุดหนุนกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นของเอกชนรัฐจะกระทำมิได้ หน่วยงานของรัฐที่ใช้จ่ายเงินหรือทรัพย์สินให้สื่อมวลชนไม่ว่าเพื่อประโยชน์ในการโฆษณาหรือประชาสัมพันธ์ หรือเพื่อการอื่นใด ในทำนองเดียวกันต้องเปิดเผยรายละเอียดให้คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินทราบตามระยะเวลาที่กำหนดและประกาศให้ประชาชนทราบด้วย

เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งปฏิบัติหน้าที่สื่อมวลชนย่อมมีเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง แต่ให้คำนึงถึงวัตถุประสงค์และภารกิจของหน่วยงานที่ตนสังกัดอยู่ด้วย

มาตรา ๓๖ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารถึงกันไม่ว่าในทางใดๆ

การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยข้อมูลที่บุคคลสื่อสารถึงกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการใดๆ เพื่อให้ล่วงรู้หรือได้มาซึ่งข้อมูลที่บุคคลสื่อสารถึงกันจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 37 บุคคลย่อมมีสิทธิในทรัพย์สินและการสืบทอด

ขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค การป้องกันประเทศ หรือการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น และต้องชดเชยค่าทดแทนที่เป็นธรรม ภายในเวลาอันควรแก่เจ้าของ ตลอดจนผู้ทรงสิทธิบรรดาที่ได้รับความเสียหายจากการเวนคืน โดยคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ ผลกระทบต่อผู้ถูกเวนคืน รวมทั้งประโยชน์ที่ผู้ถูกเวนคืนอาจได้รับจากการเวนคืนนั้น

การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ ให้กระทำเพียงเท่าที่จำเป็นต้องใช้เพื่อการที่บัญญัติไว้ในวรรคสาม เว้นแต่เป็นการเวนคืนเพื่อนำอสังหาริมทรัพย์ที่เวนคืนไปชดเชยให้เกิดความเป็นธรรมแก่เจ้าของอสังหาริมทรัพย์ที่ถูกเวนคืนตามที่กฎหมายบัญญัติ

กฎหมายเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ต้องระบุวัตถุประสงค์แห่งการเวนคืนและกำหนดระยะเวลาการเข้าใช้อสังหาริมทรัพย์ให้ชัดเจน ถ้ามิได้ใช้ประโยชน์เพื่อการนั้นภายในระยะเวลาที่กำหนด หรือมีอสังหาริมทรัพย์เหลือจากการใช้ประโยชน์ และเจ้าของเดิมหรือทายาทประสงค์จะได้คืน ให้คืนแก่เจ้าของเดิมหรือทายาท

ระยะเวลาการขอคืนและการคืนอสังหาริมทรัพย์ที่ถูกเวนคืนที่มีได้ใช้ประโยชน์ หรือที่เหลือจากการใช้ประโยชน์ให้แก่เจ้าของเดิมหรือทายาท และการเรียกคืนค่าทดแทนที่ชดใช้ไป ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

การตรากฎหมายเวนคืนอสังหาริมทรัพย์โดยระบุเจาะจงอสังหาริมทรัพย์หรือเจ้าของอสังหาริมทรัพย์ที่ถูกเวนคืนตามความจำเป็น มิให้ถือว่าเป็นการขัดต่อมาตรา 26 วรรคสอง

มาตรา 38 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือสวัสดิภาพของประชาชน หรือการผังเมือง หรือเพื่อรักษาสถานภาพของครอบครัว หรือเพื่อสวัสดิภาพของผู้เยาว์

มาตรา 39 การเนรเทศบุคคลสัญชาติไทยออกนอกราชอาณาจักร หรือห้ามมิให้ผู้มีสัญชาติไทยเข้ามาในราชอาณาจักร จะกระทำมิได้

การถอนสัญชาติของบุคคลซึ่งมีสัญชาติไทยโดยการเกิด จะกระทำมิได้

มาตรา 40 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการประกอบอาชีพ

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อรักษาความมั่นคงหรือเศรษฐกิจของประเทศ การแข่งขันอย่างเป็นธรรม การป้องกัน หรือขจัด การกีดกันหรือการผูกขาด การคุ้มครองผู้บริโภค การจัดระเบียบการประกอบอาชีพเพียงเท่าที่จำเป็นหรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น

การตรากฎหมายเพื่อจัดระเบียบการประกอบอาชีพตามวรรคสอง ต้องไม่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติหรือก้าวก่ายการจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษา

มาตรา 41 บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ

(1) ได้รับทราบและเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยงานของรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

(2) เสนอเรื่องราวร้องทุกข์ต่อหน่วยงานของรัฐและได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว

(3) ฟ้องหน่วยงานของรัฐให้รับผิดชอบเนื่องจากการกระทำหรือการละเว้นการกระทำของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ

มาตรา 42 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหกรณ์ สหภาพ องค์กร ชุมชนหรือหมู่คณะอื่น

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อการป้องกันหรือจัดการกีดกันหรือการผูกขาด

มาตรา 43 บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ

(1) อนุรักษ์ ฟื้นฟู หรือส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามทั้งของท้องถิ่นและของชาติ

(2) จัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

(3) เข้าชื่อกันเพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐให้ดำเนินการใดอันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรือชุมชน หรืองดเว้นการดำเนินการใดอันจะกระทบต่อความเป็นอยู่อย่างสงบสุขของประชาชนหรือชุมชน และได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว ทั้งนี้ หน่วยงานของรัฐต้องพิจารณาข้อเสนอแนะนั้นโดยให้ประชาชนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพิจารณาด้วยตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

(4) จัดให้มีระบบสวัสดิการของชุมชน

สิทธิของบุคคลและชุมชนตามวรรคหนึ่ง หมายความว่ารวมถึงสิทธิที่จะร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐในการดำเนินการดังกล่าวด้วย

มาตรา 44 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยสาธารณะ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น

มาตรา 45 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งพรรคการเมืองตามวิถีทางการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตามที่กฎหมายบัญญัติ

กฎหมายตามวรรคหนึ่งอย่างน้อยต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการบริหารพรรคการเมือง ซึ่งต้องกำหนดให้เป็นไปโดยเปิดเผยและตรวจสอบได้ เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางในการกำหนดนโยบายและการส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง และกำหนดมาตรการให้สามารถดำเนินการโดยอิสระไม่ถูกครอบงำหรือชี้นำโดยบุคคลซึ่งมิได้เป็นสมาชิกของพรรคการเมืองนั้น รวมทั้งมาตรการกำกับดูแลมิให้สมาชิกของพรรคการเมืองกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

มาตรา 46 สิทธิของผู้บริโภคย่อมได้รับความคุ้มครอง

บุคคลย่อมมีสิทธิรวมกันจัดตั้งองค์กรของผู้บริโภคเพื่อคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของผู้บริโภค

องค์กรของผู้บริโภคตามวรรคสองมีสิทธิรวมกันจัดตั้งเป็นองค์กรที่มีความเป็นอิสระเพื่อให้เกิดพลังในการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของผู้บริโภคโดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐ ทั้งนี้ หลักเกณฑ์และวิธีการจัดตั้งอำนาจในการเป็นตัวแทนของผู้บริโภค และการสนับสนุนด้านการเงินจากรัฐ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 47 บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับบริการสาธารณสุขของรัฐ

บุคคลผู้ยากไร้ย่อมมีสิทธิได้รับบริการสาธารณสุขของรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 48 สิทธิของมารดาในช่วงระหว่างก่อนและหลังการคลอดบุตรย่อมได้รับความคุ้มครองและช่วยเหลือตามที่กฎหมายบัญญัติ

บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีและไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ และบุคคลผู้ยากไร้ย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 49 บุคคลจะใช้สิทธิหรือเสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมิได้

ผู้ใดทราบว่ามีกรกระทำตามวรรคหนึ่ง ย่อมมีสิทธิร้องต่ออัยการสูงสุดเพื่อร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำดังกล่าวได้

ในกรณีที่อัยการสูงสุดมีคำสั่งไม่รับดำเนินการตามที่ร้องขอ หรือไม่ดำเนินการภายในสิบห้าวัน นับแต่วันที่ได้รับคำร้องขอ ผู้ร้องขอจะยื่นคำร้องโดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญก็ได้

การดำเนินการตามมาตรานี้ไม่กระทบต่อการดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำการตามวรรคหนึ่ง

หลักประกันสิทธิและเสรีภาพที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญตามที่กล่าวมาข้างต้น เป็นสิทธิและเสรีภาพที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล โดยเฉพาะที่กำหนดไว้ในกติกาสากลว่าด้วยสิทธิทางแพ่งและพลเมือง นอกจากนี้ การบังคับและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กฎหมายรัฐธรรมนูญให้ผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิสามารถยกคดีขึ้นฟ้องร้องต่อศาล และยกเป็นข้อต่อสู้ว่าตนเองไม่ได้ละเมิดกฎหมายเพราะเป็นสิทธิและเสรีภาพที่จะกระทำได้ แม้ว่าสิทธิและเสรีภาพบางประการยังต้องให้มีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดไว้ก่อนก็ตาม

การละเมิดสิทธิและเสรีภาพตามที่กล่าวไว้ข้างต้น อาจเป็นการกระทำของเอกชน หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ได้ หรืออาจเป็นการออกกฎหมายหรือกฎหมายลำดับรอง หรือออกคำสั่ง ละเมิดสิทธิและเสรีภาพได้ ด้วยเหตุนี้ จึงต้องมีกลไก และวิธีการที่จะช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบต่อสิทธิหรือถูกจำกัดเสรีภาพเกินกว่าที่กฎหมายให้อำนาจไว้ ด้วย ซึ่งในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายเฉพาะบางฉบับได้กำหนดไว้ ได้แก่

1. กำหนดหน่วยงานอิสระเข้ามาให้การช่วยเหลือในกรณีเกิดละเมิดสิทธิและเสรีภาพ คือ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน และสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ดังนี้

“มาตรา 230 ผู้ตรวจการแผ่นดินมีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

(1) เสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อให้มีการปรับปรุงกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่ง หรือขั้นตอนการปฏิบัติงานใดๆ บรรดาที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมแก่ประชาชน หรือเป็นภาระแก่ประชาชนโดยไม่จำเป็นหรือเกินสมควรแก่เหตุ

(2) แสวงหาข้อเท็จจริงเมื่อเห็นว่าผู้ได้รับความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมอันเนื่องมาจากการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือปฏิบัตินอกเหนือหน้าที่และอำนาจตามกฎหมายของหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องให้ขจัดหรือระงับความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมนั้น

(3) เสนอต่อคณะรัฐมนตรีให้ทราบถึงการที่หน่วยงานของรัฐยังมีได้ปฏิบัติให้ถูกต้องครบถ้วนตามหมวด 5 หน้าที่ของรัฐในกรณีที่หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องไม่ดำเนินการตามข้อเสนอแนะของผู้ตรวจการแผ่นดินตาม (1) หรือ (2) โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ให้ผู้ตรวจการแผ่นดินแจ้งให้คณะรัฐมนตรีทราบเพื่อพิจารณาสั่งการตามที่เห็นสมควรต่อไป

ในการดำเนินการตาม (1) หรือ (2) หากเป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนให้ผู้ตรวจการแผ่นดินส่งเรื่องให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติดำเนินการต่อไป

“มาตรา 247 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

(1) ตรวจสอบและรายงานข้อเท็จจริงที่ถูกต้องเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนทุกกรณีโดยไม่ลำเอียงและเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันหรือแก้ไขการละเมิดสิทธิมนุษยชน รวมทั้งการเยียวยาผู้ได้รับความเสียหายจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้อง

(2) จัดทำรายงานผลการประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของประเทศเสนอต่อรัฐสภาและคณะรัฐมนตรี และเผยแพร่ต่อประชาชน

(3) เสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนต่อรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือคำสั่งใดๆ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน

(4) ชี้แจงและรายงานข้อเท็จจริงที่ถูกต้องโดยไม่ชักช้าในกรณีที่มีการรายงานสถานการณ์เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยโดยไม่ถูกต้องหรือไม่เป็นธรรม

(5) สร้างเสริมทุกภาคส่วนของสังคมให้ตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิมนุษยชน

(6) หน้าที่และอำนาจอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

เมื่อรับทราบรายงานตาม (1) และ (2) หรือข้อเสนอแนะตาม (3) ให้คณะรัฐมนตรีดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามความเหมาะสมโดยเร็ว กรณีใดไม่อาจดำเนินการได้หรือต้องใช้เวลาในการดำเนินการให้แจ้งเหตุผลให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติทราบโดยไม่ชักช้า

ในการปฏิบัติหน้าที่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติต้องคำนึงถึงความผาสุกของประชาชนชาวไทยและผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติเป็นสำคัญด้วย”

จะเห็นได้ว่าองค์กรอิสระทั้งสององค์กรมีหน้าที่เกี่ยวพันกันในเรื่องความเดือดร้อนของผู้ถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพ กล่าวคือ ผู้ถูกละเมิดสิทธิมีสิทธิร้องต่อผู้ตรวจการแผ่นดิน หรือต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ก็ได้ แต่สำหรับการร้องต่อผู้ตรวจการแผ่นดิน หากเป็นความเดือดร้อนที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนก็จะส่งต่อไปยังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเพื่อให้ดำเนินการต่อไป

อย่างไรก็ดี หากพิจารณาอำนาจหน้าที่ขององค์กรทั้งสองแล้ว เห็นว่าองค์กรอิสระทั้งสองทำหน้าที่ตรวจสอบข้อร้องเรียนเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน และหากเห็นว่าเป็นกรณีที่เกิดขึ้นจริงก็จะส่งเรื่องให้หน่วยงานที่รับผิดชอบหรือบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายดำเนินการแก้ไขเยียวยา โดยไม่ชักช้า และหากล่าช้าต้องแจ้งให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนทราบถึงเหตุผลแห่งความล่าช้าดังกล่าว

จากอำนาจหน้าที่ขององค์กรอิสระทั้งสองนี้ เห็นได้ว่า ในกฎหมายไทยยังมีกลไกที่จะให้ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนร้องเรียนภายในประเทศ และหน่วยงานทั้งสองจะทำหน้าที่ตรวจสอบข้อร้องเรียนและเสนอหรือประสานงานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการหรือเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้ถูกละเมิดสิทธินั้น

นอกจากนี้ ในกฎหมายเฉพาะที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นการเฉพาะ ก็มีกลไกที่กำหนดไว้ในกฎหมายพิเศษ ที่ให้ความคุ้มครองและเยียวยาสิทธิมนุษยชนในเรื่องต่างๆ เช่น การกำหนดให้มีหน่วยงานเพื่อเข้ามาดูแลการละเมิดสิทธิบางกรณี เช่น สิทธิต่อสตรี สิทธิเด็ก⁷ สิทธิผู้พิการ⁸ สิทธิของผู้บริโภค⁹ สิทธิที่ไม่ถูกเลือกปฏิบัติทางเพศ¹⁰ สิทธิของผู้สูงอายุ¹¹ เป็นต้น

กลไกที่สำคัญในการดำเนินงานคุ้มครองเผยแพร่และเยียวยาสิทธิมนุษยชนให้เป็นที่รับรู้และได้รับการปฏิบัติที่จริงจัง คือการกำหนดแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ซึ่งประเทศไทยได้ดำเนินการจัดทำแผนและดำเนินการตามแผนจนถึงปัจจุบัน เป็นแผนฉบับที่สาม (พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๑) โดยกำหนดมาตรการในการคุ้มครองป้องกันและเยียวยาการละเมิดสิทธิมนุษยชนเพื่อให้แต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องปฏิบัติการให้เป็นไปตามที่กฎหมายและแผนกำหนด ตลอดจนการกำหนดกลไกในการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรมและบูรณาการ

2. กำหนดกลไกในการป้องกันและปราบปรามการละเมิดสิทธิมนุษยชน ได้แก่

“(1) กลุ่มผู้ต้องหา/ผู้ต้องขัง (2) กลุ่มผู้พันโทษ (3) กลุ่มผู้ต้องหาคดียาเสพติดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545/กลุ่มผู้ติดยาเสพติดและผู้ผ่านการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด (4) กลุ่มเหยื่อ/ผู้เสียหาย (5) กลุ่มผู้ติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ (6) กลุ่มผู้ใช้แรงงาน (7) กลุ่มคนจน/ผู้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนา (8) กลุ่มเกษตรกร (9) กลุ่มผู้สูงอายุ (10) กลุ่มเด็กและเยาวชน (11) กลุ่มสตรี (12) กลุ่มคนพิการ (13) กลุ่มผู้ไร้รัฐ ชาติพันธุ์ และกลุ่มผู้แสวงหาที่พักพิงหรือผู้หนีภัยการสู้รบ (14) กลุ่มที่รับผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรง (15) กลุ่มความหลากหลายทางเพศ/อัตลักษณ์ทางเพศ¹²

3. กำหนดกลไกในการเยียวยาให้แก่ผู้เสียหายที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน

4. กำหนดหน่วยงานและมาตรการในการบูรณาการในการติดตามการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

กลไกระดับชาติ ในการทำหน้าที่วางกรอบนโยบายการดำเนินงาน กำกับ ดูแลและติดตามการดำเนินงานให้การปฏิบัติตามแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยกลไกระดับชาติที่สำคัญ ได้แก่ องค์กรอิสระและองค์กรภาครัฐที่เป็นองค์กรหลักต้น ติดตาม ตรวจสอบ องค์กรกลางในการขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และองค์กรศาล องค์กรอื่นและองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญที่จะผลักดันในระดับนโยบาย เพื่อช่วยขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ อันได้แก่

⁷พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546

⁸พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ.2550

⁹พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522

¹⁰พระราชบัญญัติความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ พ.ศ. 2558

¹¹พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546

¹²โปรดดู แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 3 หน้า 40

(1) “คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ” เป็นองค์กรที่เป็นอิสระจากฝ่ายบริหาร คือ เดิมเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และต่อมาเมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และ พุทธศักราช 2560 มีผลบังคับใช้ จึงเปลี่ยนเป็นองค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญ โดยมีอำนาจหน้าที่ที่สำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งการตรวจสอบ กำกับ ติดตาม การดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ การรายงานเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือไม่เป็นไปตามพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี และเสนอแนะมาตรการแก้ไขที่เหมาะสมต่อบุคคลหรือหน่วยงานที่กระทำ หรือละเลยการกระทำดังกล่าว กรณีไม่ปฏิบัติตาม โดยรายงานต่อรัฐสภา

(2) “องค์กรศาล องค์กรอื่นและองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ” (ยกเว้นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ) เป็นองค์กรที่จะช่วยผลักดันในระดับนโยบายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของตนเอง หรือช่วยส่งเสริมสนับสนุนการทำงานในด้านสิทธิมนุษยชนในภาพรวมของทั้งประเทศ หรือการนำ แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติโดยดำเนินการตามภารกิจขององค์กร เชื่อมโยงกับมิติด้านสิทธิมนุษยชนในส่วนที่เกี่ยวข้อง

(3) “กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม” เป็นองค์กรภาครัฐที่รับผิดชอบหลักด้านสิทธิมนุษยชนของฝ่ายบริหาร (รัฐบาล) โดยเป็นหน่วยงานกลางในการดำเนินงานแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ทั้งการจัดทำและพัฒนาแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ การส่งเสริมให้มีการปฏิบัติตามแผน การสร้างกลไก มาตรการ เครื่องมือ เพื่อรองรับการดำเนินงาน และการติดตามประเมินผล

(4) “องค์กรระหว่างประเทศ” เป็นองค์กรที่จะช่วยผลักดันระดับนโยบายให้รัฐบาลเห็นความสำคัญในเรื่อง “สิทธิมนุษยชน” การส่งเสริมสนับสนุนการเข้าเป็นภาคีสันติสัญญาระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่จะเป็นประโยชน์ต่อคนในชาติ การส่งเสริม สนับสนุน ผลักดันให้มีการปฏิบัติตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี

กลไกระดับกระทรวงหรือหน่วยงานเทียบเท่า เป็นองค์กรภาครัฐในระดับนโยบายที่จะต้องนำแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติ โดยดำเนินการตามภารกิจของกระทรวง เชื่อมโยงกับมิติด้านสิทธิมนุษยชนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงนั้นๆ และส่งเสริม ผลักดัน กำกับ ติดตาม หน่วยงานภายในสังกัด ทั้งในระดับกรมหรือหน่วยงานเทียบเท่าในสังกัด รวมถึงรัฐวิสาหกิจและองค์กรมหาชน ให้นำแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติ

กลไกระดับภูมิภาคและท้องถิ่น เป็นกลไกในพื้นที่ระดับจังหวัดทั้ง 77 จังหวัด และกรุงเทพมหานครที่จะเป็นแกนกลางในการระดมความคิดเห็น รวมพลังและส่งเสริม สนับสนุน ผลักดันให้องค์กรภาครัฐในจังหวัด ทั้งหน่วยงานรัฐภายในจังหวัด สถาบันการศึกษา รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล และพัทยา ที่อยู่ในเขตพื้นที่จังหวัด) นำแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติ

สถาบันการศึกษาและสถาบันทางวิชาการ จะเป็นองค์กรสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการปูพื้นฐานในเรื่องสิทธิมนุษยชนได้เป็นอย่างดี ทั้งการศึกษา วิจัย การจัดฝึกอบรม/การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนและพัฒนางานด้านสิทธิมนุษยชนและแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพื่อให้ความรู้แก่บุคลากรหรือสาธารณชน

อย่างกว้างขวางในทุกระดับ การสอดแทรกความรู้เรื่องสิทธิมนุษยชนไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนทุกระดับ ตลอดจนการเสนอแนะข้อคิดเห็นต่าง ๆ ในการปรับปรุง แก้ไข กลไกส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่มีอยู่ในปัจจุบัน

ภาคเอกชน หรือภาคธุรกิจ ที่จะต้องให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิมนุษยชน เนื่องจากมาตรฐานหนึ่งทางธุรกิจ อาทิ ISO 26000 หรือ CSR เป็นต้น มุ่งเน้นการดำเนินธุรกิจไปพร้อมกับการส่งเสริมการเคารพในสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนการส่งเสริมจริยธรรมในการประกอบธุรกิจ การให้ความรู้ความเข้าใจในการส่งเสริม คุ้มครองสิทธิมนุษยชนแก่พนักงานในองค์กรของตน ส่งเสริมการทำธุรกิจที่โปร่งใสสามารถตรวจสอบได้จากสาธารณชน หรือการสนับสนุนงบประมาณให้องค์กรต่างๆ ดำเนินการในเรื่องสิทธิมนุษยชน

ภาคประชาชน หรือองค์กรพัฒนาเอกชน จะต้องเผยแพร่ข้อมูลให้ความรู้ที่ถูกต้องในการส่งเสริม คุ้มครองสิทธิมนุษยชน สร้างเครือข่ายกับประชาชนในระดับต่างๆ เพื่อร่วมกันตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐที่ไม่เป็นธรรม หรือเป็นการเลือกปฏิบัติ รวมไปถึงการสะท้อนกฎหมายที่ยังละเมิดสิทธิมนุษยชนแล้วต้องรับการแก้ไขหรือนำเสนอรัฐบาลพิจารณา หรือการสนับสนุนงบประมาณให้องค์กรต่างๆ ดำเนินการในเรื่องสิทธิมนุษยชน

สื่อมวลชน ดำเนินบทบาทที่เป็นกลางในการสะท้อนความคิดเห็น และผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ โดยเฉพาะประเด็นปัญหาข้อขัดแย้งเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ตลอดจนการสนับสนุนการเผยแพร่ข่าวสาร ข้อมูลผ่านทางสื่อต่างๆ ให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในทางที่ถูกต้องเหมาะสม

ประชาชนทั่วไป ควรมีการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนในครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ติดตามและศึกษาความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเพื่อนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน สร้างเครือข่ายความร่วมมือและองค์กรในระดับจังหวัด ท้องถิ่น เพื่อตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ และเข้าไปมีส่วนร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชนหรือภาคประชาชน ในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ตลอดจนให้การสนับสนุนแก่ผู้ปฏิบัติงานส่งเสริม คุ้มครองสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย¹³

อย่างไรก็ดี ขอบเขตในการเยียวยาความเสียหาย หรือการช่วยเหลือผู้เสียหายจากการละเมิดสิทธิและเสรีภาพนี้ มุ่งเน้นการเยียวยาช่วยเหลือในเรื่องค่าเสียหาย แต่ยังไม่ชัดเจนว่าควรคุ้มครองผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนในรูปแบบอื่นอย่างไร ดังนั้น ผู้ถูกละเมิดสิทธิบางคนจึงไม่กล้าที่จะมาเรียกร้องต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องว่าถูกละเมิดสิทธิ ได้แก่ การร้องเรียนในเรื่องการทรมาน การบังคับให้บุคคลหายสาบสูญ หรือการถูกทำร้ายในที่ควบคุม การกระทำวิสามัญฆาตกรรมที่เกินกว่าที่กฎหมายให้อำนาจ เป็นต้น ดังนั้น ในแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติฉบับที่สามจึงกำหนดแผนเพื่อพัฒนาการให้ความคุ้มครองผู้ถูกละเมิดสิทธิในมิติต่างๆ ไว้ดังนี้

1. มิติป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชน ควรเตรียมความพร้อม ดังนี้

¹³ แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ระยะที่สาม หน้า 152-153

(1) การให้ความรู้และสร้างความตระหนักแก่ประชาชน เพื่อให้ทราบอย่างทั่วถึงเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพ และหน้าที่ของการเป็นพลเมืองที่ดี พร้อมทั้งส่งเสริมให้มีการเคารพสิทธิผู้อื่นและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

(2) ประสานความร่วมมือกับองค์กรเครือข่ายทุกภาคส่วนโดยเฉพาะสื่อมวลชนในการประชาสัมพันธ์สถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชน การรณรงค์และกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการป้องกันมิให้มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างต่อเนื่อง

2. มิติคุ้มครองการละเมิดสิทธิมนุษยชน ควรเตรียมความพร้อม ดังนี้

(1) เปิดช่องทางการสื่อสารขององค์กรเครือข่ายทุกภาคส่วนในการเฝ้าระวังการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างต่อเนื่อง

(2) จัดระบบการประสานส่งต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งฟื้นฟูและเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามมาตรฐานสากล

(3) สร้างค่านิยมให้บุคลากรในการองค์กรมีวัฒนธรรมการทำงานที่เคารพและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน (เช่น การไม่เลือกปฏิบัติ)

(4) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลการร้องทุกข์ร้องเรียนที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติภารกิจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิทธิมนุษยชน เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนและปรับปรุงกระบวนการดำเนินงาน

3. มิติพัฒนากฎหมาย กลไกทางกฎหมาย รวมทั้งการบังคับใช้ เพื่อส่งเสริม คุ้มครองสิทธิมนุษยชน ควรเตรียมความพร้อม ดังนี้

ทบทวนและศึกษากฎหมายตามภารกิจของหน่วยงานที่ยังไม่สอดคล้องกับหลักสิทธิเสรีภาพและสิทธิมนุษยชน รวมทั้งสนธิสัญญาระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับการกิจ เพื่อเตรียมการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย โดยเฉพาะกฎหมายที่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม และไม่เกิดความเท่าเทียม

4. มิติพัฒนาองค์กรเครือข่ายทุกภาคส่วนให้มีศักยภาพในการส่งเสริม คุ้มครองสิทธิมนุษยชน ควรเตรียมความพร้อม ดังนี้

(1) ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนศึกษาด้วยการให้หน่วยงานต่างๆ ควรส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในเรื่องสิทธิมนุษยชนและแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในหลักสูตรการพัฒนาบุคลากรของแต่ละหน่วยงานในทุกระดับอย่างต่อเนื่อง โดยสอดแทรกเนื้อหาดังกล่าวในหลักสูตร ซึ่งกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพควรสนับสนุนวิทยากรและเนื้อหาหรือช่วยพัฒนาวิทยากรตัวคูณให้เกิดขึ้น เพื่อช่วยหน่วยงานต่างๆ ในการส่งเสริมความรู้ และขยายผลต่อยอด รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ ความรู้ การดำเนินงานด้านสิทธิมนุษยชน พร้อมทั้งส่งเสริมการวิจัยด้านสิทธิมนุษยชน และนำไปประยุกต์ใช้ในเชิงปฏิบัติการแก้ไขปัญหาในการดำเนินงานด้านสิทธิมนุษยชน การพัฒนาสมรรถนะในการปฏิบัติงานด้านสิทธิมนุษยชนให้กับบุคลากรเครือข่าย ควรใช้กระบวนการจัดการความรู้ ควบคู่กับการทำวิจัย ให้หน่วยงานมีการใช้กระบวนการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือพัฒนาสมรรถนะที่จำ เป็น รวมถึงการถอดบทเรียนการปฏิบัติงานด้านสิทธิมนุษยชนต่างๆ

(2) เร่งทำความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และความเกี่ยวข้องในการดำเนินงานด้านสิทธิมนุษยชน ให้กับหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาเพื่อสร้างความตระหนักในเรื่องสิทธิมนุษยชน และหน่วยงานหลักในการศึกษาของประเทศ

(3) การพัฒนาเครือข่ายให้บริการด้านสิทธิมนุษยชนอย่างมีมาตรฐาน ต้องอาศัยความร่วมมือช่วยเหลือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางปฏิบัติที่ดีด้านสิทธิมนุษยชน ส่งเสริมและสร้างเครือข่ายความร่วมมือ รวมถึงการประสานความร่วมมือขององค์กรเครือข่ายทุกภาคส่วนในการปฏิบัติงานด้านสิทธิมนุษยชนทั้งภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาชน”¹⁴

เมื่อพิจารณามิติที่ป้องกันและคุ้มครองผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนแล้วจะเห็นว่ามีการสร้างความตระหนักรู้ในด้านสิทธิมนุษยชนให้มีความเคารพซึ่งกันและกัน และให้มีมาตรการในการจัดการเกี่ยวกับการร้องทุกข์ในด้านสิทธิมนุษยชนและจัดให้มีการเยียวยาที่ได้มาตรฐานสากล ทั้งนี้ การดำเนินงานในฐานะที่เป็นหน่วยงานภาครัฐ จึงต้องมีกลไกในการดำเนินงานตามภารกิจของหน่วยงานนั้นๆ ที่มีพันธกรณีผูกพันและประสานความร่วมมือกับภาคเอกชน ภาคประชาชน และองค์กรอิสระในการดำเนินการตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นและในแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 3

จากข้อมูลการศึกษาของสวีเดน สหราชอาณาจักร ออสเตรเลีย พบว่า การคุ้มครองและเยียวยาผู้เสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนในแต่ละประเทศ รวมถึงประเทศไทย มีหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานอิสระให้การคุ้มครองป้องกัน โดยมีขอบเขตการให้การคุ้มครองในลักษณะของการเยียวยาในเรื่องต่างๆ เป็นการเฉพาะเรื่อง และมีแผนการพัฒนาสิทธิมนุษยชนในระดับชาติ เพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักรู้และปฏิบัติตามกติกาสากลในด้านสิทธิมนุษยชน รวมถึงการประชาสัมพันธ์ รมรงค์ และการสร้างจิตสำนึกให้เกิดแก่ประชาชน นักเรียน นักศึกษา เพื่อให้มีความเข้าใจและมีความตระหนักในการเคารพซึ่งกันและกัน

ประสบการณ์จากต่างประเทศ โดยเฉพาะสหราชอาณาจักรที่ได้รวบรวมกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไว้ในกฎหมายภายในสองฉบับคือ Human Rights Act 1998 และ Equality Act 2010 ถือเป็นกฎหมายกลางที่รวบรวมการละเมิดสิทธิมนุษยชนตามพันธระณณ์ที่มาตรฐานสากลกำหนดมาไว้ในกฎหมายฉบับเดียวและมีองค์กรที่เข้าไปดำเนินงานเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในด้านต่างๆ ให้เป็นระบบเดียวกัน เป็นรูปแบบที่ทำให้มีกฎหมายเฉพาะที่ไม่กระจัดกระจายและเป็นระบบเดียวกัน ซึ่งน่าจะเป็นแนวทางของไทยในการพัฒนากฎหมายด้านสิทธิมนุษยชนในอนาคต เพราะในปัจจุบันมีการบัญญัติกฎหมายรับรองไว้กระจัดกระจาย ในกฎหมายพิเศษหลายฉบับ

ในส่วนของการพัฒนาและตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน มีสองระดับ คือ ระดับองค์กรอิสระ ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ ประเทศไทย และในต่างประเทศ ให้ความสำคัญกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และผู้ตรวจการแผ่นดิน และระดับองค์กรภายในหน่วยงานของรัฐ ส่วนใหญ่จะให้หน่วยงานกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรมเข้ามาเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงาน แต่อย่างไรก็ตาม ในด้านภารกิจของหน่วยงานภาครัฐที่จะต้องรับผิดชอบกิจการสาธารณะนั้น มีความจำเป็นต้องให้หน่วยงาน

¹⁴ เฟิ่งอ่าง หน้า 149-150

ภาครัฐทุกหน่วยมีแผนที่ได้รับผิดชอบเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และให้การเยียวยา หรือพัฒนาแนวคิดในเรื่องสิทธิมนุษยชนในหน่วยงานของตน ทั้งที่เป็นภาครัฐและภาคเอกชน โดยประสานความร่วมมือร่วมกันตามแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 3

เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพและมีการดำเนินงานที่สอดคล้องกันทั้งระบบ ในเบื้องต้น คณะผู้วิจัยเห็นว่ากระทรวงยุติธรรม ควรเป็นหน่วยงานหลักในการให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในภาครัฐ และประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นของรัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงแรงงาน กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงต่างประเทศ กระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น ในการพัฒนาแนวคิดในเรื่องสิทธิมนุษยชนทั้งในด้านการป้องกันและปราบปรามการละเมิดสิทธิมนุษยชน รวมถึงการเยียวยาสิทธิให้แก่ผู้ถูกละเมิดได้อย่างรวดเร็วและเหมาะสม คณะผู้วิจัยจะขอรับฟังความคิดเห็นในเรื่องดังกล่าวในการสัมมนาฯ รับฟังความคิดเห็นในแต่ละภาค จำนวน 5 ภาคต่อไป และรับฟังความต้องการของผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนว่ามีปัญหาอุปสรรคในการเรียกร้องสิทธิ รวมถึงการได้รับบริการจากรัฐหรือองค์กรอิสระที่จะเรียกร้องสิทธิที่ตนสูญเสียไปเพียงใด เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของไทยต่อไป

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

บันทึกหลักการและเหตุผล
ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา พ.ศ.

หลักการ

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

ร่าง
พระราชบัญญัติ
คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา

พ.ศ.

.....
.....
.....

โดยที่เป็นการสมควรมีกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา พ.ศ.”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ การคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาในพระราชบัญญัตินี้ ไม่ตัดสิทธิผู้ได้รับความเสียหายที่จะขอรับความคุ้มครองตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติอื่น

เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายให้ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุน และให้การช่วยเหลือตามอำนาจหน้าที่เมื่อได้รับการร้องขอจากองค์กรที่รับผิดชอบตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๔ ในพระราชบัญญัตินี้

“ผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา” หมายความว่า ผู้เสียหายและผู้มีอำนาจจัดการแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และในกรณีและผู้เสียหายถึงแก่ชีวิต หรือได้รับอันตรายสาหัส ให้หมายความรวมถึงผู้ที่ได้รับผลกระทบทางสิทธิและทายาทของผู้เสียหายตามหลักกฎหมายแพ่ง และโดยทางสายโลหิต

“การคุ้มครอง” หมายความว่า การให้ความคุ้มครองทางกาย จิตใจ ทรัพย์สิน รวมถึงตลอดถึงการดูแลช่วยเหลือผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา การช่วยเหลือทางกฎหมาย การคุ้มครองความปลอดภัย หลังจากถูกประทุษร้าย จนถึงการบังคับคดี และการป้องกันไม่ให้ถูกประทุษร้ายซ้ำ ทั้งนี้ ไม่ว่าจะพบตัวผู้กระทำความผิดหรือหรือศาลลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยหรือไม่ก็ตาม

“ศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา” หมายความว่า ศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา ตามพระราชบัญญัตินี้

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาแห่งชาติ

“คณะกรรมการจังหวัด” หมายความว่า คณะกรรมการคุ้มครองและผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาจังหวัด

“คณะกรรมการกรุงเทพมหานคร” หมายความว่า คณะกรรมการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายกรุงเทพมหานคร

“พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า พนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการแต่งตั้งตามพระราชบัญญัตินี้

“อาสาสมัคร” หมายความว่า บุคคลที่สมัครใจเข้ามาทำหน้าที่คุ้มครองผู้เสียหายตามพระราชบัญญัตินี้

“ปลัดกระทรวง” หมายความว่า ปลัดกระทรวงยุติธรรม

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๕ ให้ประธานศาลฎีกา อัยการสูงสุด รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของตน

ให้ประธานศาลฎีกา อัยการสูงสุดมีอำนาจออกข้อบังคับ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย มีอำนาจแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่กับออกกฎกระทรวงและระเบียบเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

ข้อบังคับประธานศาลฎีกา ข้อบังคับของอัยการสูงสุด กฎกระทรวงและระเบียบนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับได้

หมวด ๑

คณะกรรมการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาแห่งชาติ

มาตรา ๖ ให้มีคณะกรรมการคุ้มครอง ช่วยเหลือผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาแห่งชาติ ประกอบด้วย รองนายกรัฐมนตรีที่ได้รับมอบหมายจากนายกรัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เป็นรองประธานกรรมการคนหนึ่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นรองประธานคนที่สอง อัยการสูงสุด ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ปลัดกระทรวงยุติธรรม ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงแรงงาน ปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา นายกฤษฎา นายความ เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม และผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนเก้าคน ซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งจากผู้เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์โดดเด่นเป็นที่ประจักษ์ด้านการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา โดยต้องเป็นภาคเอกชนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งเป็นกรรมการ

และมีอธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เป็นกรรมการและเลขานุการ และข้าราชการที่อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแต่งตั้งสองคน เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

มาตรา ๗ ให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) เสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา

(๒) เสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อให้มีการปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือโครงสร้างของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา เพื่อให้การปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้มีประสิทธิภาพและเป็นสากลยิ่งขึ้น

(๓) กำหนดยุทธศาสตร์และมาตรการในการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาทั้งระบบ

(๔) กำหนดแนวทางและกำกับดูแลการดำเนินการตามพันธกรณีระหว่างประเทศตลอดจนการให้ความร่วมมือและประสานงานกับต่างประเทศเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา

(๕) กำหนดหลักเกณฑ์มาตรฐานการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา เพื่อให้หน่วยงานที่รับผิดชอบหรือศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาถือปฏิบัติ

(๖) ส่งเสริมและกำกับดูแลให้มีการศึกษาวิจัยและจัดทำข้อมูลแบบบูรณาการ เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา

(๗) จัดให้มีการฝึกอบรมพนักงานเจ้าหน้าที่ และผู้ปฏิบัติงานให้ความคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา

(๘) วางระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไข การจดทะเบียนศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา และหลักเกณฑ์การสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์ดังกล่าว รวมถึงการรายงานการใช้จ่ายเงินที่ได้รับการสนับสนุนตามพระราชบัญญัตินี้

(๙) วางระเบียบโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลังเกี่ยวกับการรับเงิน การจ่ายเงิน การเก็บรักษาเงิน การจัดหาผลประโยชน์ และการจัดการกองทุน

(๑๐) กำกับดูแลการดำเนินงานของคณะกรรมการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายกรุงเทพมหานครและจังหวัด

(๑๑) ดำเนินการอย่างใดๆ ที่มีกฎหมายให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

มาตรา ๘ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละสี่ปี กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งพ้นจากตำแหน่งตามวาระอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้แต่ต้องไม่เกินสองวาระติดต่อกัน

มาตรา ๙ นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

(๑) ตาย

(๒) ลาออก

(๓) นายกรัฐมนตรีให้ออก เพราะบกพร่องหรือไม่สุจริตต่อหน้าที่หรือมีความประพฤติเสื่อมเสีย

(๔) เป็นบุคคลล้มละลาย

(๕) เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ

(๖) ได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุด เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

มาตรา ๑๐ ในกรณีที่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ ให้นายกรัฐมนตรีแต่งตั้งบุคคลซึ่งมีคุณสมบัติเช่นเดียวกันเป็นกรรมการแทน เว้นแต่วาระการดำรงตำแหน่งของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเหลือไม่ถึงเก้าสิบวันจะไม่แต่งตั้งก็ได้ และให้ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งแทนอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของกรรมการซึ่งตนแทน

มาตรา ๑๑ ในกรณีที่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิดำรงตำแหน่งครบวาระแล้วแต่ยังมิได้มีการแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิขึ้นใหม่ ให้กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่พ้นจากตำแหน่งตามวาระปฏิบัติหน้าที่ไปพลางก่อน จนกว่าจะมีการแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิขึ้นใหม่

มาตรา ๑๒ การประชุมของคณะกรรมการต้องมีกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุมในกรณีที่ประธานกรรมการไม่มาประชุมหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้รองประธานกรรมการเป็นประธานในที่ประชุม หากรองประธานกรรมการไม่มาประชุม หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ให้กรรมการซึ่งมาประชุมเลือกกรรมการคนหนึ่งเป็นประธานในที่ประชุม

การลงมติของที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมาก กรรมการคนหนึ่งให้มีหนึ่งเสียงในการลงคะแนน ถ้าคะแนนเสียงเท่ากัน ให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

คณะกรรมการต้องมีการประชุมอย่างน้อยปีละสามครั้ง

มาตรา ๑๓ คณะกรรมการจะแต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อพิจารณาและเสนอความเห็นในเรื่องหนึ่งเรื่องใดหรือปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่คณะกรรมการมอบหมายก็ได้

ให้นำมาตรา ๑๒ วรรคหนึ่ง วรรคสองและวรรคสาม มาใช้บังคับกับการประชุมของคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงานโดยอนุโลม

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

มาตรา ๑๔ ให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการ โดยให้มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) ปฏิบัติงานธุรการทั่วไปของคณะกรรมการ

(๒) เป็นศูนย์กลางในการดำเนินงานคุ้มครองและประสานงานและร่วมมือกับส่วนราชการหน่วยงานของรัฐ และเอกชนที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและต่างประเทศ ในการดำเนินงานตามพระราชบัญญัตินี้

(๓) จัดให้มีระบบงานด้านการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา ให้มีประสิทธิภาพ ตามมาตรฐานสากล

(๔) จัดให้มีการรวบรวม ศึกษา วิเคราะห์ วิจัยข้อมูลเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา รวมทั้งจัดให้มีการศึกษาวิจัยกลไกการจัดการที่มีประสิทธิภาพเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้

(๕) จัดให้มีระบบข้อมูลสารสนเทศและการเชื่อมโยงระบบฐานข้อมูลด้านการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา และสามารถให้ผู้เกี่ยวข้องและผู้เสียหายเข้าถึงได้ตามระดับชั้นความลับของข้อมูล และตามเงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนด

(๖) ปฏิบัติตามมติของคณะกรรมการ หรือตามที่คณะกรรมการมอบหมายให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม จัดงบประมาณและบุคลากรให้เพียงพอและเหมาะสมกับการปฏิบัติหน้าที่ ตามวรรคหนึ่ง

หมวด ๒

คณะกรรมการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญากรุงเทพมหานครและจังหวัด

มาตรา ๑๕ ให้มีคณะกรรมการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญากรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เป็นประธานกรรมการ ปลัดกรุงเทพมหานคร เป็นรองประธานกรรมการ ผู้แทนสำนักงานอัยการสูงสุด ผู้แทนกองบัญชาการตำรวจนครบาล ผู้แทนกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ผู้แทนกรมแรงงาน ผู้แทนกรมการปกครอง ผู้แทนศาลอาญา ผู้อำนวยการสำนักอนามัย ผู้อำนวยการสำนักการแพทย์ และผู้แทนสภาทนายความ เป็นกรรมการ และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครแต่งตั้งจากผู้เชี่ยวชาญซึ่งมีประสบการณ์ในการทำงานที่ทำในวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ จิตวิทยา กฎหมาย แพทย์ วิชาชีพละสองคน โดยจะต้องมีผู้แทนจากภาคเอกชนอย่างน้อยวิชาชีพละหนึ่งคน และแต่งตั้งจากผู้มีประสบการณ์ด้านการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาอีกสองคน โดยมีผู้อำนวยการกองพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ เป็นกรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญากรุงเทพมหานคร จะแต่งตั้งข้าราชการในกรุงเทพมหานครจำนวนหนึ่งคน และข้าราชการของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จำนวนหนึ่งคน เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการก็ได้

มาตรา ๑๖ ให้มีคณะกรรมการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาจังหวัด ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานกรรมการ ศาลจังหวัด อัยการจังหวัด พัฒนาสังคมและสวัสดิการจังหวัด ผู้แทนกรมแรงงาน นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัด ผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัด ประธานสภาทนายความ ประจำจังหวัด เป็นกรรมการ และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งจากผู้เชี่ยวชาญซึ่งมีประสบการณ์ในการทำงานที่ทำในวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ จิตวิทยา กฎหมาย แพทย์ วิชาชีพละสองคน

โดยจะต้องมีผู้แทนจากภาคเอกชนอย่างน้อยวิชาชีพละหนึ่งคนและแต่งตั้งจากผู้มีประสบการณ์ด้านการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาสองคน โดยมีผู้แทนสำนักงานยุติธรรมจังหวัดที่ปลัดกระทรวงยุติธรรมมอบหมาย เป็นกรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาจังหวัด จะแต่งตั้งข้าราชการในจังหวัดนั้นจำนวนหนึ่งคน และข้าราชการในสำนักงานยุติธรรมจังหวัด จำนวนหนึ่งคน เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการก็ได้

มาตรา ๑๗ ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๘ มาตรา ๙ มาตรา ๑๐ และมาตรา ๑๑ มาใช้กับการได้มาซึ่งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ คุณสมบัติ การพ้นจากตำแหน่ง การแต่งตั้งกรรมการแทน ของคณะกรรมการกรุงเทพมหานคร และคณะกรรมการจังหวัด โดยอนุโลม

มาตรา ๑๘ ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๒ และมาตรา ๑๓ มาใช้บังคับกับการประชุมและการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงานของคณะกรรมการกรุงเทพมหานคร และคณะกรรมการจังหวัดโดยอนุโลม

มาตรา ๑๙ คณะกรรมการกรุงเทพมหานครและคณะกรรมการจังหวัด มีอำนาจและหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) เสนอความเห็นต่อคณะกรรมการเกี่ยวกับนโยบาย แผนงาน งบประมาณ และมาตรการในการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาตามพระราชบัญญัตินี้

(๒) ให้คำปรึกษา แนะนำ และดำเนินการและประสานงานแก่หน่วยงานของรัฐและเอกชนที่ปฏิบัติงานด้านคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา รวมทั้งมีอำนาจเข้าไปติดตาม ตรวจสอบ แนะนำศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาภายในเขตกรุงเทพมหานครหรือเขตจังหวัด แล้วแต่กรณี

(๓) กำหนดแนวทาง กำกับดูแล และแก้ไขปัญหาในเรื่องที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาเขตกรุงเทพมหานครหรือเขตจังหวัด แล้วแต่กรณี ให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลและตามที่คณะกรรมการกำหนด

(๔) ประเมินผลและจัดทำรายงานวิจัยการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาที่ได้ดำเนินการ รวมถึงประเมินผลการปฏิบัติงานของศูนย์คุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาเขตกรุงเทพมหานครหรือเขตจังหวัด แล้วแต่กรณี แล้วนำเสนอคณะกรรมการ

(๕) จัดหาทุนเพื่อคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาในเขตกรุงเทพมหานครหรือเขตจังหวัด แล้วแต่กรณี และรายงานผลการดำเนินการเกี่ยวกับการจัดหาทุน และการจัดการทุนต่อคณะกรรมการและคณะกรรมการบริหารกองทุน

(๖) ตรวจสอบหรือเรียกบุคคลที่เกี่ยวข้องมาชี้แจงกรณีที่มีได้มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้ หรือมีข้อร้องเรียนว่าเจ้าพนักงานไม่ดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้เขตกรุงเทพมหานครหรือเขตจังหวัด แล้วแต่กรณี และสั่งการเพื่อให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

(๗) เรียกเอกสารหรือพยานหลักฐานใดๆ หรือขอคำชี้แจงจากผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการวินิจฉัยในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้

(๘) ดำเนินการอื่นใดตามที่คณะกรรมการมอบหมาย หรือที่กำหนดไว้ในกฎหมายอื่น

มาตรา ๒๐ ให้กองพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการกรุงเทพมหานคร และให้สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการจังหวัดโดยให้มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) ปฏิบัติงานธุรการทั่วไปของคณะกรรมการกรุงเทพมหานครหรือคณะกรรมการจังหวัดแล้วแต่กรณี

(๒) เป็นศูนย์กลางในการคุ้มครองและประสานงานกับส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ และเอกชนเพื่อดำเนินการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาในเขตของตนและในเขตที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ ให้มีการคุ้มครองช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในระดับชุมชนด้วย

(๓) ดำเนินการให้มีระบบงานคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาให้มีประสิทธิภาพ ทัวถึงและเป็นไปตามมาตรฐานสากลและตามที่คณะกรรมการกำหนด

(๔) จัดให้มีการรายงานผลการดำเนินงานติดตามประเมินผลศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา รวมถึงการประเมินผลการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาในเขตของตน

(๕) จัดให้มีระบบข้อมูลสารสนเทศและเชื่อมโยงระบบฐานข้อมูลด้านการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาตามที่กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพกำหนดตามมาตรา ๑๔

(๖) ปฏิบัติตามมติของคณะกรรมการ คณะกรรมการกรุงเทพมหานคร หรือคณะกรรมการจังหวัดแล้วแต่กรณีมอบหมาย

มาตรา ๒๑ ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ให้กรรมการและอนุกรรมการเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา

หมวด ๓

อำนาจหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

มาตรา ๒๒ เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครอง ช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญา ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) มีหนังสือเรียกให้บุคคลใดมาให้ถ้อยคำหรือส่งเอกสารหรือพยานหลักฐาน

(๒) ตรวจสอบบุคคลที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดเมื่อผู้นั้นยินยอม แต่ถ้าผู้นั้นเป็นหญิงจะต้องให้หญิงอื่นเป็นผู้ตรวจ

(ก) สืบเสาะข้อเท็จจริง และจัดทำรายงานผลกระทบและความเสียหายที่ผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาได้รับ รวมถึงผลกระทบต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่ได้รับความเสียหายอันเกิดจากการกระทำความผิด

(ข) ตรวจสอบยานพาหนะใดๆ ที่มีเหตุอันควรสงสัยตามสมควรว่ามีบุคคลที่ตกเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอยู่ในยานพาหนะนั้น

(ค) เข้าไปในเคหสถานหรือสถานที่ใด ๆ เพื่อพบและช่วยบุคคลที่ตกเป็นผู้ได้รับความเสียหาย

ในการใช้อำนาจตาม (ข) พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องแสดงความบริสุทธิ์ก่อนการเข้าค้นและรายงานเหตุผลที่ทำให้สามารถเข้าค้นได้ รวมทั้งผลการตรวจค้นเป็นหนังสือต่อผู้บังคับบัญชาเหนือขึ้นไป ตลอดจนจัดทำสำเนารายงานดังกล่าวไว้แก่ผู้ครอบครองเคหสถานหรือสถานที่ค้น ถ้าไม่มีผู้ครอบครองอยู่ ณ ที่นั้นให้พนักงานเจ้าหน้าที่ส่งมอบสำเนารายงานนั้นให้แก่ผู้ครอบครองดังกล่าวในทันทีที่กระทำได้ และหากเป็นการเข้าค้นในเวลาระหว่างพระอาทิตย์ตกและขึ้น พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้เป็นหัวหน้าในการเข้าค้นต้องดำรงตำแหน่งนายอำเภอหรือรองผู้กำกับการตำรวจขึ้นไป หรือเป็นข้าราชการพลเรือนตั้งแต่ระดับเจ็ดขึ้นไป ทั้งนี้ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้เป็นหัวหน้าในการเข้าค้นส่งสำเนารายงานเหตุผลและผลการตรวจค้น บุคคลที่ตกเป็นผู้เสียหายจากการกระทำความผิดไว้ต่อศาลจังหวัดที่มีเขตอำนาจเหนือท้องที่ที่ทำการค้นหรือศาลอาญาภายในสี่สิบแปดชั่วโมงหลังจากสิ้นสุดการตรวจค้นเพื่อเป็นหลักฐานในการดำเนินการตาม (๒) และ (๓) พนักงานเจ้าหน้าที่อาจสั่งให้ผู้ใดบังคับบัญชาทำแทนได้ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ พนักงานเจ้าหน้าที่จะขอความช่วยเหลือจากบุคคลใกล้เคียงเพื่อดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้ก็ได้ แต่จะบังคับให้ผู้ใดช่วยโดยอาจเกิดอันตรายแก่ผู้นั้นไม่ได้

(๔) ดำเนินการคุ้มครอง ป้องกันและช่วยเหลือผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ รวมถึงประสานความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ ศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา อาสาสมัคร ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ความคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา

มาตรา ๒๓ ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องแสดงบัตรประจำตัวพนักงานเจ้าหน้าที่ต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง

บัตรประจำตัวพนักงานเจ้าหน้าที่ให้เป็นไปตามแบบที่รัฐมนตรีกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

หมวด ๔

หลักเกณฑ์การคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา

มาตรา ๒๔ ผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา มีสิทธิได้รับการคุ้มครอง ป้องกัน และช่วยเหลือ ดังนี้

(๑) สิทธิที่จะเข้ามีส่วนร่วมในคดีอาญา ตั้งแต่ก่อน ระหว่าง และในชั้นบังคับโทษทางอาญาหรือคำสั่งศาลที่เกี่ยวกับค่าเสียหาย

(๒) สิทธิที่จะได้รับแจ้งข้อมูลความคืบหน้าของคดี ในทุกขั้นตอนของการดำเนินคดี

(๓) สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองความปลอดภัย การปฏิบัติที่เหมาะสม

(๔) สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายทางร่างกาย จิตใจ อย่างเหมาะสม รวดเร็วและเป็นธรรม
 ทั้งจากผู้กระทำความผิดและตามที่กฎหมายบัญญัติ

(๕) สิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมาย และสวัสดิการอื่นที่จำเป็นก่อนและระหว่างการ
 ดำเนินคดี และในชั้นบังคับคดี

(๖) ได้รับการคุ้มครองช่วยเหลืออื่นใด ตามที่คณะกรรมการกำหนด

หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการให้ความคุ้มครองช่วยเหลือตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามที่
 กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ทั้งนี้ หลักเกณฑ์และวิธีการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา
 อาจกำหนดให้มีความแตกต่างกันได้ตามลักษณะ ประเภท ของผู้เสียหายโดยคำนึงถึง เพศ อายุ ความ
 อ่อนแอของจิตใจ และความด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ ความยากไร้ ความพิการ และความด้อยโอกาส
 ในการเข้าถึงความเป็นธรรมในสังคม

มาตรา ๒๕ ในกรณีที่ผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาร้องขอคุ้มครองตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด
 ตามมาตรา ๒๔ และมาตรา ๒๙ วรรคสอง แต่ถูกปฏิเสธหรือไม่ได้รับความคุ้มครองภายในเวลาสิบห้าวัน
 นับแต่วันที่ยื่นคำขอ ให้ผู้ได้รับความเสียหายมีสิทธิอุทธรณ์ต่อผู้บังคับบัญชาของหน่วยงานนั้นได้ภายใน
 สิบห้าวันนับแต่วันได้รับการปฏิเสธหรือเมื่อพ้นกำหนดเวลาสิบห้าวันนับแต่วันขอ แล้วแต่กรณี

เมื่อผู้บังคับบัญชาได้รับคำอุทธรณ์ตามวรรคหนึ่ง ให้มีคำสั่งวินิจฉัยสั่งการภายในสิบห้าวัน ทั้งนี้
 โดยถือหลักประโยชน์สูงสุดของผู้เสียหายที่จะได้รับการคุ้มครองตามมาตรฐานสากล คำวินิจฉัยอุทธรณ์ให้
 เป็นที่สุด

มาตรา ๒๖ ในการจัดทำรายงานผลกระทบต่อผู้ได้รับความเสียหายได้รับความเสียหายในคดีอาญา
 ให้พนักงานเจ้าหน้าที่เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการจัดทำ ภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ได้รับแจ้งจากผู้ได้รับ
 ความเสียหาย ทั้งนี้ พนักงานเจ้าหน้าที่อาจขอให้ศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาในเขตที่
 ผู้ได้รับความเสียหายอยู่ดำเนินการแทนก็ได้

แบบและวิธีการจัดทำรายงานให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

มาตรา ๒๗ เมื่อผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญามาพบพนักงานสอบสวนเพื่อร้องทุกข์ ให้พนักงาน
 สอบสวนแจ้งสิทธิและอธิบายให้ผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาทราบตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๒๖ และ
 ทำบันทึกการแจ้งสิทธิไว้เป็นหนังสือ

ในกรณีที่ผู้ได้รับความเสียหายขอใช้สิทธิตามพระราชบัญญัตินี้ ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการ
 และแจ้งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ให้ความคุ้มครองหรือประสานงานเพื่อให้หน่วยงานที่รับผิดชอบเป็นผู้ดำเนินการ
 ต่อไป

ให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่ได้รับการประสานงานตามวรรคสองมีหน้าที่ดำเนินการ เพื่อให้ความคุ้มครองแก่ผู้ได้รับความเสียหายจากการดำเนินคดีอาญาตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายภายใน สิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับการร้องขอ

มาตรา ๒๘ ให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานศาลยุติธรรม กรมราชทัณฑ์ กรมคุมประพฤติ จัดให้มีหน่วยงานรับผิดชอบในการประสานงานการแจ้งความคืบหน้า หรือการคุ้มครองช่วยเหลือผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา ตามที่ได้รับการประสานงานเพื่อประโยชน์ แก่ผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาในขั้นตอนที่ตนรับผิดชอบและส่งผลการช่วยเหลือดังกล่าวไปยังพนักงาน เจ้าหน้าที และพนักงานสอบสวนแล้วแต่กรณี ทั้งนี้ การแจ้งดังกล่าวอาจแจ้งทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือ เทคโนโลยีสารสนเทศก็ได้

มาตรา ๒๙ ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ เจ้าหน้าที่ศาลและเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ พนักงานคุมประพฤติ เป็นผู้รับผิดชอบในการแจ้งความคืบหน้าในการดำเนินคดีแก่ผู้เสียหายในขั้นตอน ของการดำเนินคดี และชั้นบังคับคดี รวมถึงเมื่อผู้กระทำความผิดได้รับการปล่อยตัวหรือพ้นโทษแก่ผู้ได้รับความเสียหายภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ดำเนินการแล้วแต่กรณีในส่วนที่หน่วยงานตนรับผิดชอบ ทั้งนี้ การแจ้งดังกล่าวอาจแจ้งทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือเทคโนโลยีสารสนเทศก็ได้

ในกรณีที่ผู้ได้รับความเสียหายร้องขอหรือติดตามข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคดีของตนในความรับผิดชอบ ของหน่วยงานใด ให้เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานนั้น แจ้งข้อมูลการดำเนินการ เหตุผลในการสั่งการ ความคืบหน้า ในการดำเนินการต่อไป รวมถึงความช่วยเหลือแก่ผู้ร้องขอตามที่เห็นสมควร

มาตรา ๓๐ ในการแจ้งความคืบหน้าในการดำเนินคดีแก่ผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา หรือ การแจ้งเหตุผลในการดำเนินการตามที่ผู้ได้รับความเสียหายร้องขอ ตามมาตรา ๒๘ และ มาตรา ๒๙ ให้ ดำเนินการดังนี้

การแจ้งความคืบหน้าในการดำเนินคดี ได้แก่

- (๑) การจับกุมผู้ต้องหาและข้อหาที่แจ้ง
- (๒) การปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย
- (๓) การสั่งฟ้องคดีหรือสั่งไม่ฟ้องคดี
- (๔) พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาล
- (๕) ศาลนัดพิจารณาคดีอาญานัดแรก
- (๖) ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกาพิพากษาคดี และผลของคำพิพากษา
- (๗) พนักงานอัยการอุทธรณ์ หรือจำเลยยื่นอุทธรณ์หรือฎีกา หรือไม่ฎีกา
- (๘) จำเลยต้องขังในเรือนจำ
- (๙) จำเลยได้รับการปล่อยตัวเพราะพ้นโทษ ได้รับการอภัยโทษ หรือหลบหนี

(๑๐) ศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยใช้ค่าทดแทนให้แก่ผู้เสียหายหรือให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สิน

(๑๑) การบังคับยึดทรัพย์สินจำเลยเพื่อบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา

มาตรา ๓๑ ให้กระทรวงยุติธรรม จัดให้มีหน่วยงานที่ดำเนินการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา ทั้งนี้ อาจประสานขอความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐและสหภาพทนายความ หรือทนายความอาสาสมัคร ดังนี้

(๑) ให้คำปรึกษาแก่ผู้ได้รับความเสียหาย และแนวทางในการดำเนินคดี จนถึงการบังคับคดี
 (๒) แจ้งสิทธิแก่ผู้ได้รับความเสียหายที่จะได้รับค่าทดแทนหรือค่าเสียหายจากแหล่งทุนอื่นๆ
 (๓) ประสานกับพนักงานอัยการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ผู้ได้รับความเสียหายได้รับค่าสินไหมทดแทน

(๔) จัดทนายความให้แก่ผู้ได้รับความเสียหาย ในกรณีที่ผู้ได้รับความเสียหายเป็นคนยากไร้และไม่มีความสามารถในการจ้างทนายความได้

(๕) รวบรวมพยานหลักฐานในการดำเนินคดีหรือการตรวจพิสูจน์ข้อเท็จจริงเพื่อใช้ในการฟ้องคดี ในกรณีที่พนักงานอัยการไม่ดำเนินคดีตามที่ร้องทุกข์ หรือการสืบสวนข้อมูลเกี่ยวกับทรัพย์สินของจำเลย ในกรณีที่ผู้เสียหายนั้นยากไร้ไม่มีเงินพอที่จะดำเนินคดีด้วยค่าใช้จ่ายของตนเอง

หลักเกณฑ์และวิธีการในการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ให้ผู้ที่ให้คำปรึกษาทางด้านกฎหมายแก่ผู้เสียหายได้รับค่าตอบแทนตามที่กำหนดไว้ในระเบียบของกระทรวงยุติธรรม โดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

ให้ทนายความที่ช่วยเหลือผู้ได้รับความเสียหายได้รับเงินรางวัลตามอัตราที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนด

มาตรา ๓๒ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการหรือประสานงานกับหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบในการจ่ายค่าทดแทนหรือค่าเสียหายหรือสวัสดิการอื่นใดที่ผู้ได้รับความเสียหายพึงได้รับจากการเป็นผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา เพื่อให้ผู้เสียหายหรือผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับค่าเสียหายตามสิทธิที่ได้รับ ทั้งนี้ ผู้ได้รับความเสียหายยังคงได้รับการชดเชยความเสียหาย และสวัสดิการอื่นๆ ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๓๓ ในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นผู้ยากไร้ไม่มีเงินที่จะดำเนินการเกี่ยวกับการร้องสิทธิตาม มาตรา ๓๒ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่เบิกจ่ายค่าใช้จ่ายที่จำเป็นจากกองทุนตามพระราชบัญญัตินี้

หลักเกณฑ์และวิธีการเบิกจ่ายให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

มาตรา ๓๔ เพื่อเป็นการคุ้มครองสวัสดิภาพ และป้องกันการทำร้ายซ้ำ หากพนักงานเจ้าหน้าที่หรือพนักงานสอบสวน หรือพนักงานอัยการ หรือศูนย์คุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา เห็นว่ามีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้กระทำความผิดจะทำร้ายซ้ำ หรือผู้เสียหายจะมีความเสี่ยงที่จะตกเป็นผู้เสียหาย อาจร้องขอต่อศาลที่มีอำนาจ

พิจารณาคดีอาญา เพื่อให้มีคำสั่งคุ้มครองชั่วคราว เพื่อป้องกันมิให้ถูกทำร้ายซ้ำ หรือสั่งให้ผู้กระทำความผิดต้องงดเว้นไปกระทำการหรือต้องกระทำการอย่างใด หรือสั่งให้ผู้เสียหายได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย

ศาลที่ได้รับคำร้อง ต้องสั่งไต่สวนโดยพลัน หากเห็นว่ามีความจำเป็น มีอำนาจออกคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวได้ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงความปลอดภัยและประโยชน์ของผู้เสียหายที่จะถูกทำร้ายซ้ำ และเพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพของผู้เสียหายเป็นสำคัญ

หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการสั่งคุ้มครองชั่วคราวให้เป็นไปตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกาในกรณีที่เป็เด็ก หรือผู้สูงอายุ หรือผู้พิการ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่จัดให้มีการคุ้มครองสวัสดิภาพหรือการฟื้นฟูเยียวยาตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายนั้นๆ

มาตรา ๓๕ ในกรณีที่คณะกรรมการ คณะกรรมการกรุงเทพมหานคร คณะกรรมการจังหวัด เห็นว่าการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่ง ซึ่งอาจมีผู้เสียหายคนอื่นต้องตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญานั้นได้ คณะกรรมการ คณะกรรมการจังหวัด คณะกรรมการกรุงเทพมหานคร มีอำนาจมอบหมายให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการหรือประสานงานเพื่อให้พนักงานสอบสวนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประชาสัมพันธ์ หรือวางแผนในการป้องกันอาชญากรรมหรือแจ้งเตือนประชาชนให้มีความระมัดระวังต่อการตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาได้ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ

มาตรา ๓๖ ให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และกระทรวงสาธารณสุข จัดให้มีหน่วยงานเพื่อดำเนินการคุ้มครองแก่บุคคลซึ่งเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาอย่างเหมาะสมในเรื่องอาหารที่พักการรักษาพยาบาล การบำบัดฟื้นฟูทางร่างกายและจิตใจ การให้การศึกษากการฝึกอบรม การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย การส่งกลับไปยังประเทศเดิมหรือภูมิลำเนาของผู้นั้น

การให้ความคุ้มครองตามวรรคหนึ่ง อาจจัดให้บุคคลซึ่งเป็นผู้ได้รับความเสียหายได้รับการดูแลในความปลอดภัยและการบำบัดรักษาในโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลของรัฐ สถานแรกรับตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก หรือสถานสงเคราะห์อื่นของรัฐหรือเอกชน หรือศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาก็ได้

มาตรา ๓๗ ในกรณีที่ผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา ประสงค์ที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทน อันเนื่องมาจากการกระทำความผิด พนักงานเจ้าหน้าที่ เพื่อดำเนินการให้ผู้ได้รับความเสียหายได้รับค่าสินไหมทดแทนตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น

ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง พนักงานเจ้าหน้าที่อาจกระทำการเองแทนผู้ได้รับความเสียหาย โดยได้รับมอบอำนาจจากผู้ได้รับความเสียหายหรือประสานงานกับศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา หรือเจ้าพนักงานอื่นที่มีอำนาจตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเรียกร้องค่าเสียหายก็ได้

มาตรา ๓๘ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือ ศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับเสียหายในคดีอาญา จัดให้มีการคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่ผู้ได้รับเสียหายระหว่างที่อยู่ในความดูแลไม่ว่าบุคคลนั้นจะพำนักอยู่ ณ ที่ใด ไม่ว่าก่อน ขณะ หรือหลังการดำเนินคดี ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงความปลอดภัยและสิทธิความเป็นส่วนตัวของบุคคลในครอบครัวของผู้ได้รับเสียหายด้วย

ในกรณีที่ผู้ได้รับเสียหายจะให้การหรือเบิกความเป็นพยานในความผิดที่ถูกประทุษร้าย ให้ผู้ได้รับความเสียหายซึ่งเป็นพยานได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา ถ้าผู้เสียหายต้องเดินทางกลับประเทศที่เป็นถิ่นที่อยู่หรือภูมิลำเนา หรือถ้าบุคคลในครอบครัวของผู้ได้รับความเสียหายอาศัยอยู่ในประเทศอื่นให้พนักงานเจ้าหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานในประเทศนั้นๆ ไม่ว่าจะหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชน และไม่ว่าจะกระทำผ่านสถานทูตหรือสถานกงสุลของประเทศนั้นๆ หรือไม่ก็ตาม เพื่อให้มีการคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่ผู้ได้รับความเสียหายและบุคคลในครอบครัวอย่างต่อเนื่องในประเทศนั้น

มาตรา ๓๙ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ การรักษาพยาบาล การบำบัดฟื้นฟู การเรียกร้องสิทธิของผู้เสียหาย พนักงานเจ้าหน้าที่อาจดำเนินการให้มีการผ่อนผันให้ผู้เสียหายนั้นอยู่ในราชอาณาจักรได้เป็นการชั่วคราว และได้รับอนุญาตให้ทำงานเป็นการชั่วคราวตามกฎหมายได้ ทั้งนี้ โดยให้คำนึงถึงเหตุผลทางด้านมนุษยธรรมเป็นหลัก

มาตรา ๔๐ ภายใต้บังคับมาตรา ๓๙ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ส่งตัวผู้เสียหายซึ่งเป็นคนต่างด้าวกลับประเทศที่เป็นถิ่นที่อยู่หรือภูมิลำเนาโดยไม่ชักช้า เว้นแต่บุคคลนั้นเป็นผู้ได้รับอนุญาตให้มีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง หรือเป็นผู้ได้รับการผ่อนผันให้อยู่ในราชอาณาจักรเป็นกรณีพิเศษจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย โดยมีหลักฐานเอกสารตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎรหรือกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนคนต่างด้าว

ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง ให้คำนึงถึงความปลอดภัยและสวัสดิภาพของบุคคลนั้น

มาตรา ๔๑ ในกรณีที่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยตกเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดในต่างประเทศหากผู้นั้นประสงค์จะกลับเข้ามาในราชอาณาจักรหรือถิ่นที่อยู่ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการตรวจสอบว่าบุคคลนั้นเป็นผู้มีสัญชาติไทยจริงหรือไม่ หากบุคคลนั้นเป็นผู้มีสัญชาติไทยให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการตามที่จำเป็นเพื่อให้บุคคลนั้นเดินทางกลับเข้ามาในราชอาณาจักรหรือถิ่นที่อยู่โดยไม่ชักช้า และให้คำนึงถึงความปลอดภัยและสวัสดิภาพของผู้นั้น

ในกรณีที่ผู้ได้รับความเสียหายในต่างประเทศเป็นคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตให้มีถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง หรือเป็นผู้ได้รับการผ่อนผันให้อยู่ในราชอาณาจักรเป็นกรณีพิเศษจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและก่อนออกนอกราชอาณาจักร สถานะของการได้รับอนุญาตให้มีถิ่นที่อยู่เป็นการชั่วคราวยังไม่สิ้นสุด เมื่อได้ตรวจพิสูจน์ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความถูกต้องของ

ผู้เสียหายที่ถือเอกสารแล้ว หากผู้นั้นประสงค์จะกลับเข้ามาในราชอาณาจักร ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการตามที่จำเป็นเพื่อให้ผู้ได้รับความเสียหายนั้นเดินทางกลับเข้ามาในราชอาณาจักรโดยไม่ชักช้า ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงความปลอดภัยและสวัสดิภาพของผู้นั้น และให้ได้รับการพิจารณาให้อยู่ในราชอาณาจักรต่อไปได้ตามสถานะและระยะเวลาที่เป็นอยู่เดิมก่อนออกไปนอกราชอาณาจักร

ในกรณีที่ผู้ได้รับความเสียหายในต่างประเทศเป็นคนต่างด้าวและไม่มีเอกสารประจำตัว แต่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าเป็นผู้ที่มีหรือเคยมีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรโดยถูกต้องตามกฎหมายเมื่อได้ตรวจพิสูจน์สถานะของการมีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักรของผู้นั้นแล้ว หากผู้นั้นประสงค์จะกลับเข้ามาในราชอาณาจักรให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการตามที่จำเป็นเพื่อให้ผู้ได้รับความเสียหายนั้นเดินทางกลับเข้ามาในราชอาณาจักรโดยไม่ชักช้า ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงความปลอดภัยและสวัสดิภาพของผู้นั้นและให้ได้รับการพิจารณาให้อยู่ในราชอาณาจักรต่อไปได้ตามสถานะและระยะเวลาที่เป็นอยู่เดิมก่อนออกไปนอกราชอาณาจักร

มาตรา ๔๒ ให้กระทรวงยุติธรรมจัดทำรายงานประจำปีเกี่ยวกับสถานการณ์ จำนวนคดีการดำเนินการของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และแนวทางการดำเนินงานในอนาคตเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาเสนอต่อคณะกรรมการ

หมวด ๕

ศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา

มาตรา ๔๓ มหาวิทยาลัย หน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชน สำนักงานทนายความ สมาคม มูลนิธิ องค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร ที่ประสงค์จะให้ความคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาและมีประสบการณ์ในด้านการให้ความคุ้มครองที่ได้มาตรฐานตามที่คณะกรรมการกำหนดอาจยื่นคำขอต่อคณะกรรมการเพื่อจดทะเบียนเป็นศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา

การยื่นขอและการขึ้นทะเบียน ตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

ในการจดทะเบียนศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา คณะกรรมการอาจกำหนดเงื่อนไขใดๆ ให้องค์กรให้บริการนั้นถือปฏิบัติด้วย ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการให้บริการอย่างมีประสิทธิภาพ ได้คุณภาพและทั่วถึง

เมื่อมีการขึ้นทะเบียนในองค์กรใดเป็นศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาของกระทรวงยุติธรรม และให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา โดยระบุชื่อองค์กรให้เป็นศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา และนำลงในฐานข้อมูลระบบเทคโนโลยีสารสนเทศด้วย

มาตรา ๔๔ ศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) ให้ความคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาตามพระราชบัญญัตินี้ ตั้งแต่ผู้นั้นได้รับความเสียหาย จนถึงชั้นบังคับคดี

(๒) ให้ความคุ้มครองแก่ผู้ได้รับความเสียหายตามที่ได้รับการประสานงานจากพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการจังหวัดหรือกรุงเทพมหานคร

(๓) แจ่งสิทธิให้ผู้ได้รับความเสียหายทราบว่าสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาจากแหล่งทุนใด รวมถึงการดำเนินคดีในศาล

(๔) ช่วยพนักงานเจ้าหน้าที่ในการจัดทำรายงานผลกระทบของผู้เสียหายจากการถูกประทุษร้ายทางอาญา

(๕) ช่วยเหลือผู้ได้รับความเสียหายให้ได้รับสวัสดิการ การขอคำปรึกษาทางด้านกฎหมาย และการขอรับบริการทางการแพทย์เพื่อฟื้นฟูเยียวยาจิตใจ และร่างกายอันเกิดจากการกระทำความผิดอาญา

(๖) ดำเนินการอื่นตามที่คณะกรรมการ คณะกรรมการกรุงเทพมหานคร คณะกรรมการจังหวัด มอบหมาย

มาตรา ๔๕ ศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา มีสิทธิได้รับการสนับสนุนในการจัดให้บริการแก่ผู้ได้รับความเสียหายตามพระราชบัญญัตินี้ ดังต่อไปนี้

(๑) เงินอุดหนุนจากกองทุนตามที่คณะกรรมการกำหนด

(๒) การช่วยเหลือและประสานงานเพื่อคุ้มครองช่วยเหลือแก่ผู้ได้รับความเสียหายจากคณะกรรมการ คณะกรรมการจังหวัด คณะกรรมการกรุงเทพมหานคร สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานอัยการสูงสุด กรมราชทัณฑ์ กรมคุมประพฤติ สำนักศาลยุติธรรม กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กรมแรงงานและสวัสดิการ กรมการปกครอง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ในกรณีที่ศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา ร้องขอเพื่อประโยชน์ต่อการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายตามพระราชบัญญัตินี้

(๓) การช่วยเหลือทางวิชาการหรือการช่วยเหลืออื่นๆ ตามที่คณะกรรมการกำหนดหรือคณะกรรมการ จังหวัด คณะกรรมการกรุงเทพมหานครกำหนด

มาตรา ๔๖ ในกรณีที่ศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาได้รับเงินอุดหนุนจากกองทุน ตามมาตรา ๔๕ ให้ศูนย์ดังกล่าวจัดทำรายงานการดำเนินงานและการใช้จ่ายเงินตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการ กำหนด โดยยื่นต่อคณะกรรมการภายในสองเดือนนับแต่วันที่สิ้นสุดการดำเนินงานตามที่ได้รับการอุดหนุน

มาตรา ๔๗ ในกรณีที่ศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาใดมีพฤติการณ์ในการดำเนินงาน โดยไม่สุจริต หรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานตามที่คณะกรรมการกำหนด หรือไม่มีผลงานตามที่คณะกรรมการ กำหนด คณะกรรมการอาจขอให้องค์กรนั้นชี้แจงข้อเท็จจริงหรือส่งเอกสารมาเพื่อชี้แจงได้

ในกรณีที่คณะกรรมการเห็นว่า ศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาใด กระทำการโดยไม่สุจริต หรือไม่เป็นไปตามมาตรฐานการให้บริการอันก่อให้เกิดความเสียหายต่อการให้บริการแก่ผู้เสียหาย หรือไม่มีผลงานตามที่กำหนด คณะกรรมการมีอำนาจดังต่อไปนี้

- (๑) แจ้งให้ปรับปรุงการดำเนินงานภายในเวลากำหนด
- (๒) เพิกถอนทะเบียนศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา

เมื่อมีการเพิกถอนทะเบียนศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาใด ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๔๙ เงินและดอกผลที่กองทุนได้รับตามมาตรา ๔๘ ไม่ต้องนำส่งกระทรวงการคลังเป็นรายได้แผ่นดิน

มาตรา ๕๐ เงินและทรัพย์สินของกองทุนให้ใช้จ่ายเพื่อกิจการ ดังต่อไปนี้

- (๑) การช่วยเหลือและการรักษาพยาบาลแก่ผู้ได้รับความเสียหายทั้งทางกายและจิตใจ
- (๒) การคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่ผู้ได้รับความเสียหาย

(๓) การช่วยเหลือผู้ได้รับความเสียหายในต่างประเทศให้เดินทางกลับเข้ามาในราชอาณาจักรหรือถิ่นที่อยู่

(๔) การช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ได้รับความเสียหายที่ยากไร้

(๕) เงินอุดหนุนการดำเนินงานของศูนย์คุ้มครองช่วยเหลือผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา

(๖) การบริหารกองทุน

มาตรา ๕๑ ให้มีคณะกรรมการบริหารกองทุนคณะหนึ่ง ประกอบด้วย ปลัดกระทรวงยุติธรรม เป็นประธาน ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นรองประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ผู้แทนสำนักงบประมาณ ผู้แทนกรมบัญชีกลาง และผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งคณะกรรมการแต่งตั้งจำนวนสามคน ในจำนวนนี้ต้องเป็นผู้แทนจากภาคเอกชนจำนวนสองคนซึ่งเกี่ยวข้องกับงานด้านพัฒนาสังคม ด้านสังคมสงเคราะห์ ด้านปราบปรามอาชญากรรม หรือด้านการเงิน เป็นกรรมการ และให้อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เป็นกรรมการและเลขานุการ

มาตรา ๕๒ ให้นำมาตรา ๘ มาตรา ๙ มาตรา ๑๐ มาตรา ๑๑ มาตรา ๑๒ และมาตรา ๑๓ มาใช้บังคับกับการดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่งของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ การประชุมของคณะกรรมการบริหารกองทุน และการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการของคณะกรรมการบริหารกองทุนโดยอนุโลม

มาตรา ๕๓ ให้คณะกรรมการบริหารกองทุนมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) พิจารณาอนุมัติการจ่ายเงินตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๕๐

(๒) บริหารกองทุนให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

(๓) รายงานสถานะการเงินและการจัดการกองทุนต่อคณะกรรมการตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

มาตรา ๕๔ การรับเงิน การจ่ายเงิน การเก็บรักษาเงิน การจัดหาผลประโยชน์ และการจัดการกองทุน ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนดโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง

มาตรา ๕๕ ให้มีคณะกรรมการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของกองทุนจำนวนห้าคน ประกอบด้วย ประธานกรรมการและกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งคณะกรรมการแต่งตั้งจากผู้ที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ด้านการเงิน การสังคมสงเคราะห์ และการประเมินผลด้านละหนึ่งคน และให้รองปลัดกระทรวงยุติธรรม ซึ่งปลัดกระทรวงมอบหมายเป็นกรรมการและเลขานุการ

ให้นำมาตรา ๘ มาตรา ๙ มาตรา ๑๐ มาตรา ๑๑ และมาตรา ๑๒ มาใช้บังคับกับการดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่ง และการประชุมของคณะกรรมการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของกองทุนโดยอนุโลม

มาตรา ๕๖ คณะกรรมการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของกองทุน มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(๑) ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานของกองทุน

(๒) รายงานผลการปฏิบัติงานพร้อมทั้งข้อเสนอแนะต่อคณะกรรมการ

(๓) เรียกเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับกองทุนจากบุคคลใดหรือเรียกบุคคลใดมาชี้แจงข้อเท็จจริงเพื่อประกอบการพิจารณาประเมินผล

มาตรา ๕๗ ให้คณะกรรมการบริหารกองทุนจัดทำงบดุลและบัญชีทำการส่งสำนักงานคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินตรวจสอบและรับรองภายในหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่วันสิ้นปีบัญชีทุกปี

ให้สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินทำรายงานผลการสอบและรับรองบัญชีและการเงินของกองทุนเสนอต่อคณะกรรมการภายในหนึ่งร้อยห้าสิบวันนับแต่วันสิ้นปีบัญชี เพื่อให้คณะกรรมการเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อทราบ

รายงานผลการสอบบัญชีตามวรรคสอง ให้รัฐมนตรีเสนอต่อนายกรัฐมนตรี เพื่อนำเสนอสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาทราบและจัดให้มีการประกาศในราชกิจจานุเบกษาต่อไป

.....

นายกรัฐมนตรี

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

**บันทึกวิเคราะห์สรุปสาระสำคัญ
ของร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา พ.ศ.**

๑. ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองช่วยเหลือผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา พ.ศ. มีจำนวน ๕๗ มาตรา โดยแบ่งออกเป็น ๖ หมวด ได้แก่

- หมวด ๑ คณะกรรมการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาแห่งชาติ
- หมวด ๒ คณะกรรมการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญากรุงเทพมหานคร และจังหวัด
- หมวด ๓ อำนาจหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่
- หมวด ๔ หลักเกณฑ์การคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา
- หมวด ๕ ศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา
- หมวด ๖ กองทุนคุ้มครองช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญา

๒. เนื้อหาสาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติ

๒.๑ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา พ.ศ. เป็นกฎหมายว่าด้วยการให้ความคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาซึ่งหมายความรวมถึงผู้เสียหายและผู้มีอำนาจจัดการแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และในกรณีและผู้เสียหายถึงแก่ชีวิต หรือได้รับอันตรายสาหัส ให้หมายความรวมถึงผู้ที่ได้รับผลกระทบทางสิทธิและทายาทของผู้เสียหายตามหลักกฎหมายแพ่ง และโดยสายโลหิตโดยมีการให้ความคุ้มครองทางกาย จิตใจ ทรัพย์สิน รวมตลอดถึงการดูแล ช่วยเหลือผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา การช่วยเหลือทางกฎหมาย การคุ้มครองความปลอดภัย หลังจากถูกประทุษร้าย จนถึงการบังคับคดี และการป้องกันมิให้ผู้ได้รับความเสียหายถูกประทุษร้ายซ้ำ ทั้งนี้ ไม่ว่าจะพบตัวผู้กระทำความผิดหรือหรือศาลลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยหรือไม่ก็ตาม

๒.๒ ผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติ (มาตรา ๕) ให้ประธานศาลฎีกา อัยการสูงสุด รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ ทั้งนี้ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของตน

๒.๓ คณะกรรมการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาแห่งชาติ มีนายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีที่ได้รับมอบหมาย เป็นประธาน มีคณะกรรมการจากผู้ทรงคุณวุฒิอื่นที่เกี่ยวข้องตามมาตรา ๖ และมีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา ๗ กำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ มาตรการ และเสนอความเห็นเพื่อให้มีการปรับปรุงกฎหมายเพื่อในการคุ้มครองช่วยเหลือผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา

๒.๔ มีคณะกรรมการคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา กรุงเทพมหานคร และจังหวัดตามมาตรา ๑๕ และมาตรา ๑๖ โดยมีผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครหรือ ผู้ว่าราชการจังหวัด แล้วแต่กรณี

เป็นประธานมีอำนาจและหน้าที่ตามมาตรา ๑๙ เพื่อคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาเขต กรุงเทพมหานครหรือเขตจังหวัดให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลและตามที่คณะกรรมการระดับชาติกำหนด

๒.๕ พนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการแต่งตั้งตามพระราชบัญญัตินี้มีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา ๒๒ เพื่อให้ความคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา และประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการให้ความช่วยเหลือ รวมถึงมีอำนาจในการดำเนินคดีให้แทนผู้เสียหายหากได้รับการมอบอำนาจ

๒.๖ สิทธิที่ได้รับการคุ้มครอง ช่วยเหลือ ผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญามีอยู่ในมาตรา ๒๓ อัน ได้แก่

(๑) สิทธิที่จะเข้ามีส่วนร่วมในคดีอาญา ตั้งแต่ก่อน ระหว่าง และในชั้นบังคับโทษทางอาญาหรือคำสั่งศาลที่เกี่ยวกับค่าเสียหาย

(๒) สิทธิที่จะได้รับแจ้งข้อมูลความคืบหน้าของคดี ในทุกขั้นตอนของการดำเนินคดี

(๓) สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองความปลอดภัย การปฏิบัติที่เหมาะสม

(๔) สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายทางร่างกาย จิตใจ อย่างเหมาะสม รวดเร็ว และเป็นธรรมทั้งจากผู้กระทำความผิดและตามที่กฎหมายบัญญัติ

(๕) สิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมาย และสวัสดิการอื่นที่จำเป็นก่อนและระหว่างการดำเนินคดี และในชั้นบังคับคดี

(๖) ได้รับการคุ้มครองช่วยเหลืออื่นใด ตามที่คณะกรรมการกำหนด

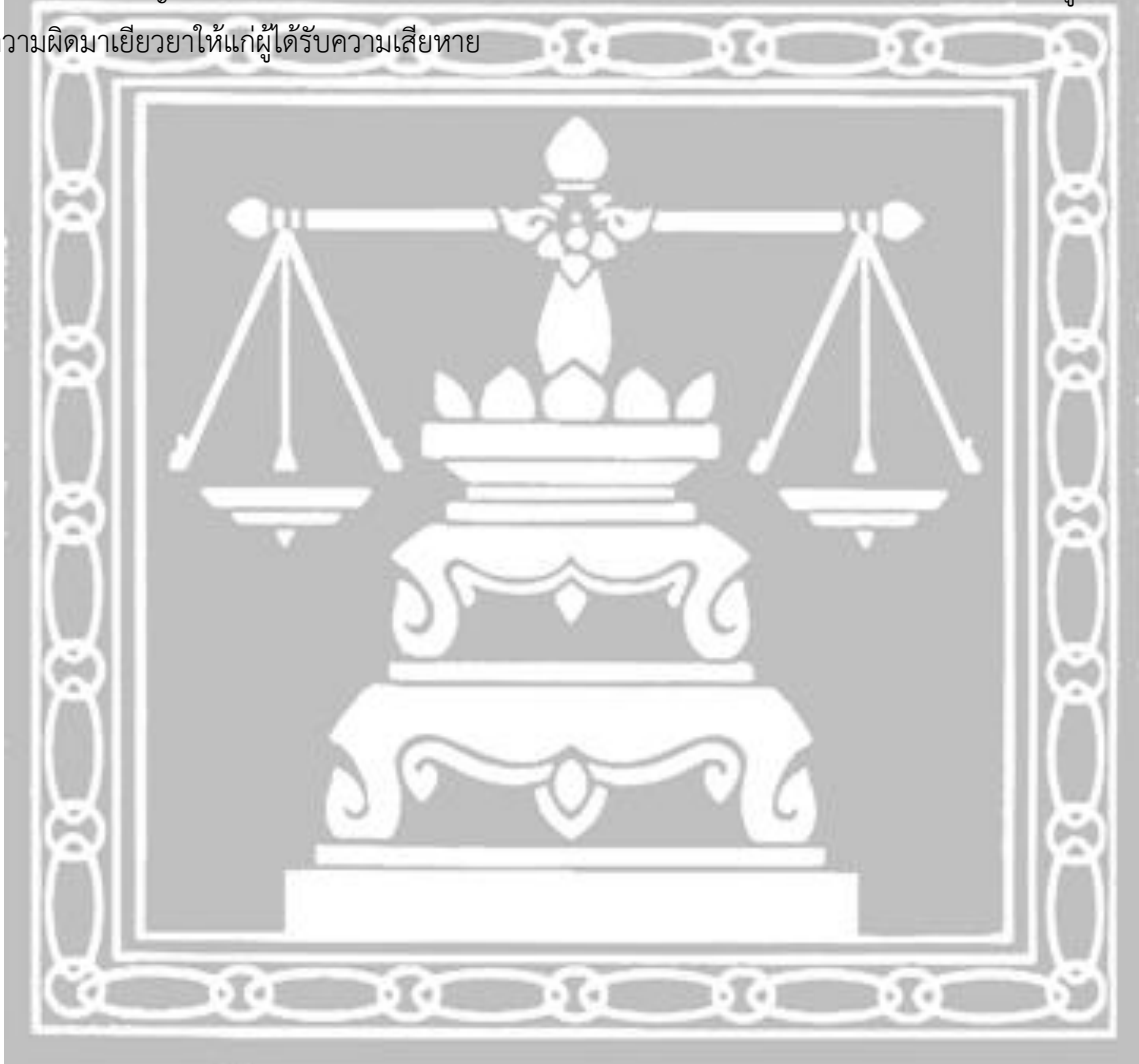
๒.๗ การแจ้งความคืบหน้าทางคดี มาตรา ๓๐ กำหนดให้พนักงานที่รับผิดชอบในแต่ละขั้นตอนการดำเนินคดี เป็นผู้รับผิดชอบในการแจ้งความคืบหน้าในการดำเนินคดีแก่ผู้เสียหาย รวมถึงเมื่อผู้กระทำความผิดได้รับการปล่อยตัวหรือพ้นโทษ

๒.๘ การป้องกันการถูกทำร้ายซ้ำ เพื่อเป็นการคุ้มครองสวัสดิภาพ และป้องกันการทำร้ายซ้ำ มาตรา ๓๕ กำหนดว่าหากพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือพนักงานสอบสวน หรือพนักงานอัยการ หรือศูนย์คุ้มครองช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญา เห็นว่ามีเหตุอันควรเชื่อว่า ผู้กระทำความผิดจะทำร้ายซ้ำ หรือผู้เสียหายจะมีความเสี่ยงที่จะตกเป็นผู้เสียหาย อาจร้องขอต่อศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญา เพื่อให้มีคำสั่งคุ้มครองชั่วคราว เพื่อป้องกันมิให้ถูกทำร้ายซ้ำ หรือสั่งให้ผู้กระทำความผิดต้องงดเว้นไปกระทำการหรือต้องกระทำการอย่างใด หรือสั่งให้ผู้เสียหายได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายได้ และมีการประชาสัมพันธ์หรือวางแผนในการป้องกันอาชญากรรมหรือแจ้งเตือนประชาชนให้มีความระมัดระวังต่อการตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาได้ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ ตามมาตรา ๓๖

๒.๙ ศูนย์คุ้มครองช่วยเหลือผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา กำหนดไว้ในมาตรา ๔๓ ให้มหาวิทยาลัย หน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชน สำนักงานนายความ สมาคม มูลนิธิ องค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร ที่ประสงค์จะให้ความคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาและมีประสบการณ์ในด้านการให้ความคุ้มครองที่ได้มาตรฐานตามที่คณะกรรมการกำหนดอาจยื่นคำขอต่อคณะกรรมการเพื่อจดทะเบียนเป็นศูนย์คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา มีอำนาจหน้าที่คุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญาตามมาตรา ๔๔

๒.๑๐ มีกองทุนเพื่อคุ้มครองผู้ได้รับความเสียหายในคดีอาญา (มาตรา ๔๘) เพื่อเป็นทุนใช้จ่ายสำหรับการคุ้มครอง ช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญาและเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารโดยมีคณะกรรมการบริหารกองทุนตามมาตรา ๕๑ พิจารณาอนุมัติการจ่ายเงิน บริหารกองทุน และรายงานสถานะการเงินและการจัดการกองทุน

โดยรายได้จากกองทุน นอกจากจะมาจากเงินอุดหนุนจากรัฐแล้วยังได้จากค่าปรับและค่าบังคับปรับทรัพย์สินในคดีอาญาตามอัตราที่กระทรวงการคลังกำหนดอันเป็นหลักในการบังคับจากทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดมาเยียวยาให้แก่ผู้ได้รับความเสียหาย

๒
กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ